

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

Hana Růžičková

IV. ročník – prezenční studium

obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

**Didaktická hra jako prostředek pro rozvoj řeči
předškoláka**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.

Olomouc

2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen
uvedených pramenů a literatury.

V Prostějově dne 8. 4. 2010

.....

Hana Růžičková

Tímto děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Evě Šmelové, Ph.D. za pomoc a vedení při psaní mé diplomové práce, cenné rady a připomínky. Ráda bych také poděkovala všem učitelkám mateřských škol v okrese Olomouc a Prostějov, učitelkám mateřských škol v Hranicích a Kobeřicích za pomoc a ochotu při dotazníkovém šetření.

Obsah

Úvod

I. Teoretická část

1 Teoretické názory na hru představitelů předškolní výchovy.....	8
1.1 Jan Ámos Komenský (1592 – 1670) a jeho pojetí hry.....	8
1.2 Význam hry podle Fridricha Wilhelma Fröbela (1782 – 1852).....	9
1.3 Marie Montessori (1869 – 1952) a její koncepce hry.....	11
1.4 Pojetí dětské hry podle Jeana Piageta (1896 – 1980).....	12
2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	15
2.1 Klíčové kompetence.....	15
2.2 Vzdělávací oblast.....	16
2.2.1 Dítě a jeho psychika.....	17
2.2.1.1 Jazyk a řeč.....	17
3 Hra.....	23
3.1 Podstava hrové činnosti.....	24
3.2 Pedagogický význam hry.....	25
4 Klasifikace her.....	26
4.1 Hry tvořivé.....	26
4.1.1 Námětové hry.....	29
4.1.2 Dramatizující hry.....	29
4.1.3 Konstruktivní hry.....	30
4.2 Hry s pravidly.....	30
4.2.1 Pohybové hry.....	31
4.2.2 Didaktické hry.....	32
4.3 Volná hra.....	33
4.4 Řízená hra.....	35
4.5 Kooperativní hra.....	35
5 Hra z hlediska vývojových etap.....	37
5.1 Období batolete.....	37
5.2 Předškolní věk.....	38
5.2.1 Hra dítěte mezi třetím až pátým rokem.....	38

5.2.2 Hra dítěte mezi pátým a šestým rokem.....	38
6 Didaktická hra.....	42
6.1 Charakteristika didaktické hry.....	42
7 Specifika rozvoje řeči dítěte v předškolním věku.....	45
7.1 Jazyková výchova.....	45
II. Praktická část.....	48
8 Cíl a metodologie výzkumu.....	48
9 Vyhodnocení dat.....	49
9.1 Didaktické hry zaměřené na rozvoj percepčního vnímání.....	49
9.2 Didaktické hry zaměřené na rozvoj naslouchání.....	53
9.3 Didaktické hry zaměřené na rozvoj porozumění.....	57
9.4 Didaktické hry zaměřené na rozvoj výslovnosti.....	61
9.5 Didaktické hry zaměřené na rozvoj vytváření pojmů.....	64
9.6 Didaktické hry zaměřené na rozvoj mluvního projevu.....	68
9.7 Didaktické hry zaměřené na rozvoj vyjadřování.....	72
10 Využití vzdělávací nabídky jako prostředku k dosažení očekávaných výstupů.....	76
Shrnutí a diskuse.....	86
Závěr.....	87
Seznam použité literatury	
Přílohy	
Příloha č. 1	
Příloha č. 2	
Anotace	

Úvod

Znalost mateřského jazyka a úroveň vyjadřování patří k základním a nezbytným předpokladům lidského jedince. V mateřské škole si děti osvojují základní komunikační dovednosti a zdokonalují se v jazyce, který je základním kamenem potřebným pro další rozvoj osobnosti. Proto jsem se rozhodla psát o metodě, kterou je didaktická hra, pomocí níž se rozvíjí komunikativní schopnosti dětí v předškolním věku.

Cílem teoretické části diplomové práce je shrnout východiska vztahující se k problematice dětské hry, a to se zaměřením na rozvoj komunikativních kompetencí dítěte předškolního věku. Chtěla bych se zaměřit na významné osobnosti jako byl Jan Ámos Komenský, Fridrich Wilhelm Fröbel, Marie Montessori a Jean Piaget, jejichž poznání učinilo ze hry důležitý pedagogicko – psychologický problém a kteří svými názory výrazně ovlivnili vývoj školství ve světě i u nás.

Ve své práci bych chtěla poukázat na to, jakou roli má hra v období dětství a do jaké míry podněcuje zdravý vývoj osobnosti dítěte. Ráda bych uvedla i klasifikaci her podle pedagogického hlediska. Kromě her pohybových a tvořivých patří významné místo hrám didaktickým. Dalším cílem mé práce je soustředit se právě na tento druh dětských činností, konkrétně na didaktickou hru jako prostředek pro rozvoj komunikativních kompetencí předškoláka. Jelikož je hra hlavní dětskou činností provázející celé předškolní období, zmínila bych se v teoretické části i o hře z hlediska vývojových etap a jak se jednotlivé druhy her stávají s přibývajícím věkem dítěte propracovanější a mnohem dokonalejší.

Praktická část diplomové práce je koncipována na zjištění konkrétních, nejčastěji využívaných didaktických her zaměřených na rozvoj řeči v praxi. Cílovou skupinou jsou učitelky mateřských škol. Při zpracování problematiky se opírám o dotazníkové šetření provedené v různých mateřských školách. Dotazníkové šetření je rozděleno do dvou částí. V první části dotazníkového šetření je mým záměrem zjistit, jaké druhy didaktických her a které konkrétní didaktické hry jsou v jednotlivých oblastech rozvoje komunikativních kompetencí nejčastěji využívány v praxi. Šetření je zaměřeno na oblasti rozvoje percepčního vnímání, naslouchání, porozumění, výslovnosti, na rozvoj vytváření pojmů, mluvního projevu a vyjadřování. Cílem

v druhé části dotazníkového šetření je zjistit, do jaké míry využívávají učitelky v mateřské škole vzdělávací nabídky jako prostředku k dosažení očekávaných výstupů.

Přínosem diplomové práce je poukázat na klady a zápory z hlediska podmínek edukace v předškolním vzdělávání se zaměřením na hrové aktivity a rozvoj komunikativních kompetencí předškoláka.

I. Teoretická část

1 Teoretické názory na hru představitelů předškolní výchovy

V této kapitole se budeme zabývat obecnými principy předškolní výchovy a názory nejvýznamnějších představitelů tradiční předškolní výchovy dětí, kteří výrazně ovlivnili vývoj školství ve světě i u nás. Jedná se o Jana Ámose Komenského, Friedricha Wilhelma Fröbela, Marii Montessoriovou, Jeana Piageta. Každý z nich kladl důraz na individuální potřeby osobnosti člověka. Na základě společných rysů jejich myšlenek se utváří tradice předškolní výchovy, se kterými se seznamují učitelé na celém světě a přispívají na efektivnosti práce učitele.

1.1 Jan Ámos Komenský (1592 – 1670) a jeho pojetí hry

Dominantní aktivitou dítěte v předškolním věku, ale i rozvíjející činností všech fází lidského života, je hra, která se objevuje v mnoha spisech Jana Ámose Komenského.

Jako většina autorů zabývajících se problematikou hry, i Komenský klade důraz na posilování motivace dítěte vhodnými a srozumitelnými úlohami, při kterých se dítě cítí příjemně. Hlavní roli při ovlivňování pocitů a posilování sebedůvěry žáka při učení má pedagog, který dítě motivuje logicky uspořádaným učivem.

Jak napsala Jana Uhlířová¹ z materiálů Ibid.², má hra následující roli: *„Konečně: Hry lidskou přirozenost zvláště těší, což ukazuje celý dětský věk, oddaný hrám, a požitky ze žertů podobných uvolněních ducha, jenž nás provází po celý život. Především je přirozené těšit se ze svobody. Každá hra je totiž cosi dobrovolného a tím svobodného, kdežto zaměstnání vážnými věcmi má ráz nutnosti a tak i nátlaku. Dále je to proto, že se všechny hry konají společně a za soupeření, lidskou povahu vskutku těší soutěž, poněvadž i těší povaha. Konečně je to proto, že lidská mysl dychtí po novosti a do té míry se raduje z pohledu na výsledky počinů, že ji těší také účastnit se her, kde se lze dívat na výsledky soupeření. Bude to tedy mít velký význam*

¹ UHLÍŘOVÁ, J. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: 2003, s. 21

² Ibid., s. 213 - 214

pro pobavení, povzbuzení a přidržení k dílu, jestliže všemu, čemu se žáci učí, bude se jich učit více najednou.“

Funkcí hry podle Komenského je připravit dítě do života, proto mají být hry upraveny tak, aby si dítě vyzkoušelo různé situace z reálného života (řemesla, domácí práce, apod.). Cílem Komenského bylo, aby byly děti nenásilnou formou vedeny k „pracovitosti“. Samozřejmě předškolák pracovat ještě nemůže, proto byly hry tím nejvhodnějším prostředkem, jak si zvykat na práci, kterou dělají dospělí lidé.

Každé zdravé dítě má v sobě rozvinutou přirozenou touhu po pohybu, po „činnosti“. Hra je tedy nejvhodnější aktivitou splňující potřeby dítěte. Přiklání se k hrám pohybovým, které komplexně zapojují pohyb celého těla. Čím více je dítě aktivní (po fyzické i psychické stránce), tím lépe je na tom zdravotně, vyvíjí se jeho pohybový aparát, smysly, schopnosti a dovednosti. Komenský neopomněl ani výchovnou funkci her, jistá pravidla chování v každodenním životě.

Komenský na rozdíl od jeho předchůdců vnímal člověka jako celek spjatý s přírodou a duchovnem. Ve hře spatřoval nejen dětskou radost, tělesný a duševní rozvoj, ale také prostředek pro přirozený rozvoj schopností dítěte. *„Uvědomil si význam pohybu, hry a činnosti pro rozvoj dětského myšlení. Požadoval, aby vlastní praxí dětí byl povzbuzován jejich zájem a dychtivost, úměrně vývojový i individuálním možnostem dítěte tak, aby dětský organismus nebyl přetěžován.“*³

1.2 Význam hry podle Fridricha Wilhelma Fröbela (1782 – 1852)

*„Známý německý pedagog, významně zasáhl do vývoje teorie a metodiky hry. Vysoce zhodnotil její pedagogický význam a učinil ji ústřední otázkou předškolní pedagogiky.“*⁴ Fröbel vyzdvihuje na první místo ve výchově dítěte rodinu a hlavně matku, která je schopna dítě nejen vychovávat, ale také vyučovat. Škola, děti a rodiče jsou navzájem propojeni, učí se jeden od druhého a získávají bohaté zkušenosti do života. *„Děti nejsou považovány za neschopné tvory, kteří potřebují instrukce k tomu, jak dojít k „vševědoucí“ dospělosti. Na dětství se pohlíží jako na stav, který*

³ UHLÍŘOVÁ, J. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: 2003, s. 29

⁴ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 10

*je sice odlišný od dospělosti, ale v němž má dítě schopnost ze společnosti čerpat a zároveň ji svým způsobem obohacovat.*⁵ Předtím, než se Fröbel začal zajímat o podstatu hry v životě dítěte, se věnoval představám a pocitům dítěte pomocí hudby, přírody a matematiky, umění a řemesel (tzv. „formy krásy“). Každá zkušenost byla dítěti předkládána jako celek a potom rozebírána na jednotlivé části. Prostřednictvím hry pomáhal Fröbel dítěti najít v předkládaném celku určitý systém a řád. Hru považoval za nejduchovnější aktivitu dítěte, pojítka mezi přírodou a duchovnem, emocemi a intelektem. Fröbel neslučoval hru a práci dohromady, ale obě tyto činnosti od sebe odděloval. Do hry vstupují děti aktivně samy, rozvíjí vlastní tvořivost, talent, objevují skrytá nadání a chovají se přirozeně. Při práci pouze plní úkoly zadané dospělým a jejich přirozenost je potlačena. Zkušený pedagog ovšem ví, kdy může do dětské hry zasáhnout, ale tak, aby jím dítě nebylo ovládáno. Hru řídí a podněcuje samo dítě, pedagog může hru pouze rozvíjet a podporovat. Měl by nechat děti vyzkoušet si, co už umí a čemu se naučily. Hra, kromě jiného, rozvíjí podle Fröbela sebekázeň. Učitel musí za spolupráce s dítětem v něm kázeň a disciplínu pěstovat. Na partnerský vztah dospělého a dítěte klade Fröbel velký důraz. *„Dospělý má pomáhat dítěti pochopit události, na nichž se aktivně podílelo řečí, hrou, různou činností.*⁶ Mezi učitelem a žákem by měla být vzájemná úcta. Fröbel kladl důraz na komunikaci s dítětem při řešení problémových situací, kdy je potřeba, aby se dítě zamyslelo nad svými činy a uvědomilo si následky svého nevhodného chování.

Fröbelův systém předškolní výchovy zaměřený na hru v prvních letech života dítěte má pro předškolní výchovu nesmírný význam. Pro usnadnění činností vytvořil dětem didaktický materiál zvaný „dárky“ – pomůcky geometrických těles, které byly určeny ke hře dětí v předškolním věku.

„Fröbelův didaktický soubor obsahoval koule, krychle, válce tvořené kostkami různých tvarů, hůlky, kruhy, a polokruhy. Děti byly zaměstnávány nejenom manipulací s dárky, ale též vyšívaly, kreslily, lepily, skládaly z papíru. K dalším činnostem v dětské

⁵ BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova – deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: 1996, s. 21

⁶ BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova – deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: 1996, s. 28

zahrádce patřily pohybové hry a tělocvik, práce na zahrádce, zpěv, čtení pohádek a povídek.“⁷

Podle Fröbela je důležité vždy začínat vzdělání nejdříve od toho, co dítě už umí, co je mu vlastní, než od neznámých věcí. „Podle Fröbela hra upozorní dospělého na to, co je dítě schopno dělat a co má dělat on, vychovatel, aby podporoval a také (a to je velmi důležité) rozšiřoval vědomosti dítěte v daném vývojovém stádiu.“⁸

1.3 Marie Montessori (1869 – 1952) a její koncepce hry

Názory italské lékařky Marie Montessoriové a Fridricha Wilhelma Fröbela se v jistých věcech shodují.

I ona považuje dětství za nejdůležitější období v životě člověka a jako odrazový můstek pro dospělý život. Čím kvalitnější má člověk dětství, tím lépe je připraven do budoucnosti. Montessoriová, stejně jako Fröbel, zastává názor „ochrany“ dětí před světem dospělých, zajistit dětem takové prostředí, aby se mohlo zdravě vyvíjet. Rozděluje svět dospělých od světa dětí, které mají jiné potřeby a svá vlastní práva. „Montessoriová se přimlouvá za prostředí oddělené, za dětský svět, do něhož dospělí nemají vstupovat – s výjimkou vyškoleného pedagoga. Dětství je tedy podle ní svébytný stav, jehož potřeby leží zcela stranou světa dospělých.“⁹

Montessoriová, narozdíl od Fröbela, neoceňuje význam hry v životě dítěte. Nemá zcela přesvědčena o tom, zda si děti chtějí hrát a spíše než hračky potřebují podněty z reálného světa. Její aktivity se týkají skutečného života – prací v domácnosti. Svět dospělých je zjednodušen a předkládán dětem. Důležitá je naprostá soustředěnost dítěte na danou činnost. „Za nejdůležitější okamžik považuje Montessoriová mlčení, které doprovází „polarizaci pozornosti“, tj. stav, kdy dítě je natolik pohlcené činností, že ani nekomunikuje s ostatními.“¹⁰ Sama provedla nespočet pozorování dětí se speciálními potřebami, aby zjistila, co dítě dokáže

⁷ ŠMELOVÁ, E. *Ohlédnutí do historie předškolní výchovy*. Olomouc: 2008, s. 45

⁸ BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova – deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: 1996, s. 33

⁹ viz tamtéž, s. 21

¹⁰ viz tamtéž, s. 27

a ze svých poznatků vytvořila didaktické listy, materiály a pomůcky využitelné v praxi. Pedagog vychází při výchovné práci vždy z toho, co už dítě umí.

Práce s řečí u mentálně postižených dětí byla u Montessoriové založena na inspiraci Seguinovou teorií (Seguinovy třídlivé jazykové lekce). *„Děti se učí jednotlivá slovíčka tak, že je nejprve imitují, napodobují a pak spontánně používají. Fakt, že Montessoriová tuto metodu užívala potvrzuje, že na rozdíl od Fröbela nekladla tak velký důraz na transformační aspekt vnitřního života dítěte. Podle ní dítě vědomosti vstřebává a pak je užívá.“*¹¹

1.4 Pojetí dětské hry podle Jeana Piageta (1896 – 1980)

Jean Piaget, švýcarský psycholog, je nesporně významnou osobností tradiční předškolní výchovy. Svými studiemi myšlenkových procesů dítěte ovlivnil teorii i praxi předškolní výchovy. Mnoho novodobějších autorů se soustřeďuje na vnitřní motivaci dítěte. I Piaget přikládá vnitřní motivaci určitý význam, ale celkově na danou problematiku pohlíží z odlišných hledisek. Zdůrazňuje seberegulaci dítěte, jistý proces vyrovnávání, který napomáhá dětem vytvářet ze svých zážitků určitou strukturu. Podle Piageta se proces vyrovnávání prolíná celým životem. Piaget také poukazuje na roli dospělého při dětských hrách. Je rozdíl mezi dospělým, který vstupuje do dětské hry za účelem poradit, povzbudit a podněcovat dětskou aktivitu a dospělým, který dítě v hrové činnosti ruší.

Každé dítě je během svého vývoje zaměřeno na určitou činnost více, podle toho, jakou fázi vývoje právě prochází. Tomuto jevu říká Piaget „schéma“, jejichž složitost se mění s přibývajícím věkem dítěte. Děťmi vytvořená schémata mají velký význam i pro učitele, který podle nich dokáže odhadnout, v jaké fázi vývoje se dítě ocitá a jaká činnost bude právě středem jeho zájmu a bude jí věnovat svoji pozornost. S věkem dítěte se mění i schémata. Od senzomotorických schémat, schémat reprezentovaných symbolicky až po schémata, která se stávají funkčně závislými.

¹¹ BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova – deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: 1996, s. 35

„Často se děti v témže období přesouvají od jednoho zájmu ke druhému. Kdyžto dělají, bývají obviňovány z přelétavosti. Opravdu mohou přelétat, ale zároveň se pevně držet jednoho určitého schématu, na které jen nasazují různé obsahové náplně. Jedním z nejfrekventovanějších schémat u dětí ve věku od dvou do pěti let je jev, kterému Piaget říká „ohrazení“. Athey¹² ve zmíněném výzkumném projektu uvádí jako příklad tohoto jevu situaci, kdy děti dostaly na hraní velké dřevěné kostky. Vystavěly z nich ohradu a ta představovala chvíli auto, chvíli člun, taxík i sanitku. Jinými slovy – obsah může být „přelétavý“, ale dominantní schéma nestálé není.“¹³ Učitelé a odborníci se v praxi setkali se sedmnácti nejčastějšími schématy, mezi která patří například rotace, dráha, síť a již zmiňované ohrazení.

Na základě Piagetových nesčetných pozorování jeho tří dětí se hra objevuje již v senzomotorickém období života. Aktivitu dítěte v novorozeneckém období ještě nelze považovat za hru, ale za předchůdce hry. Nemluvně pouze opakuje dřívější činnosti, které má již zvládnuté (např. dítě sleduje určitou věc, kterou právě vidí a jakmile věc zmizí z jeho dohledu, přestane o ni jevit zájem).

Hra se podle Piageta objevuje od čtvrtého měsíce věku, kdy dítě opakuje dokola známou a zvládnutou činnost a nepotřebuje ke hře žádný impuls. Jeho zrakové vnímání vzájemně s doteky je již na takové úrovni, kdy chápe, že když se dotkne nějakého předmětu, tak ten vykoná určitý pohyb (např. houpe se, posouvá se). Opakování této činnosti je pro dítě zábava a stává se hrou. V pozdějších měsících už ke hře přibývají i manipulace s předměty a hra se obměňuje.

Na děti kolem druhého až sedmého roku se Piaget zaměřil z hlediska jejich řečových schopností, jak dokáží reagovat na otázky a do jaké míry chápou pojmy číslo a prostor. Na základě daného pozorování označil hru v této věkové kategorii za symbolickou a hrové předstírání. „Symbolická hra a hrové předstírání mají tutéž funkci ve vývoji „reprezentačního“ (symbolického myšlení) jako praktická, činnostní hra v období senzomotorickém. Je to ryzí asimilace, opakuje tedy a organizuje myšlenkové procesy s využitím již zvládnutých představ a symbolů: tak například – dítě klade otázky jen pro ptaní samo, vypravuje nejružnější historky jen proto, že je těší

¹² Chris Athey – rozvinul aspekt piagetovské teorie (Frobelův institut v Londýně)

¹³ BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova – deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: 1996, s. 49

vyprávění. *Funkcí symbolické hry je také asimilace a upevnění dětské emoční zkušenosti.*“¹⁴

Dítě postupně přechází z období symbolické reprezentace do období reprezentačního a jeho hra začíná mít určitou formu. Je více propracovaná, není nahodilá, ale organizovaná, konstruktivní a přibližuje se realitě. Myšlení dítěte se neustále vyvíjí dopředu, hry jsou tak logičtější. Symbolické hry jsou nahrazeny hrami s pravidly, ve kterých děti uspokojí potřebu disciplíny.

¹⁴ MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha: 1978, s. 64 - 65

2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. Jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem upraveným podle speciálních potřeb dětí a v přípravných třídách základních škol.¹⁵

Koncepce předškolního vzdělávání je založena na týchž zásadách, jako ostatní obory a úrovně vzdělávání a řídí se s nimi společnými cíli: orientuje se k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání.¹⁶

2.1 Klíčové kompetence

Již v předškolním věku dítěte mohou být vytvářeny základy klíčových kompetencí, sice elementární, avšak důležité a významné nejen z hlediska přípravy dítěte pro započetí systematického vzdělávání, ale zároveň pro jeho další životní etapy i celoživotní učení. Dobré a dostatečné základy klíčových kompetencí, položené v předškolním věku, mohou být podstatným příslibem dalšího příznivého rozvoje a vzdělávání dítěte, nedostatečné základy naopak brzdou, která dítě na počátku jeho životní a vzdělávací cesty může znevýhodňovat. Proto by předškolní vzdělávání mělo o jejich vytváření cíle usilovat.¹⁷

Pro etapu předškolního vzdělávání jsou za klíčové považovány tyto kompetence: 1. kompetence k učení

2. kompetence k řešení problémů

3. kompetence komunikativní

4. kompetence sociální a personální

5. kompetence činnostní a občanské

¹⁵ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 6

¹⁶ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 7

¹⁷ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 12

Jednotlivé kompetence jsou popsány v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. My se podrobně zaměříme na kompetence komunikativní.

Ad 3) Kompetence komunikativní

- ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky a odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog
- dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.)
- domlouvá se gesty i slovy, rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci
- v běžných situacích komunikuje bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými, chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou
- ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní
- průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím
- dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)
- ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit, má vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku¹⁸

2.2 Vzdělávací oblast

Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou zpracovány tak, aby byly pro pedagoga srozumitelné a aby s jejich obsahem mohl dále pracovat. Každá oblast zahrnuje propojené kategorie: dílčí cíle (záměry), vzdělávací nabídku a očekávané výstupy (předpokládané výsledky). Dílčí cíle vyjadřují, co by měl pedagog v průběhu předškolního vzdělávání sledovat, co by měl u dítěte podporovat. Vzdělávací nabídka jako prostředek vzdělávání představuje ve svém celku soubor (souhrn) praktických

¹⁸ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 14

i intelektových činností, popř. příležitostí, vhodných k naplňování cílů a k dosahování výstupů.¹⁹

2.2.1 Dítě a jeho psychika

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení.²⁰

2.2.1.1 Jazyk a řeč

Jedna z podoblastí vzdělávací oblasti „Dítě a jeho psychika“ je „Jazyk a řeč“. Cílem pedagoga je u dítěte podporovat rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování). Dále rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu. Dítě si osvojuje poznatky a dovednosti, které předcházejí čtení i psaní, rozvíjí zájem o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické).

¹⁹ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 15 - 16

²⁰ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 18

Tabulka:

Očekávané výstupy (co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže).

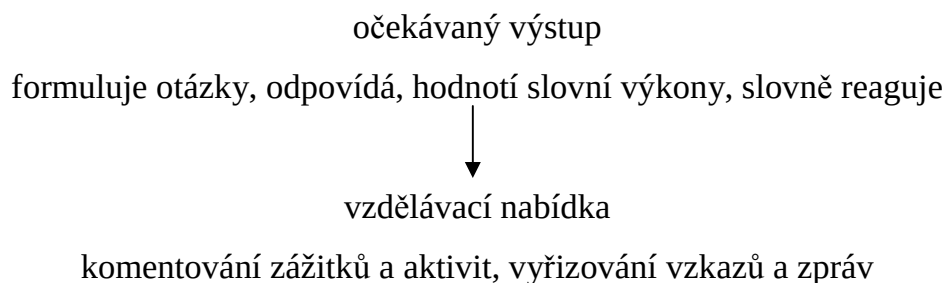
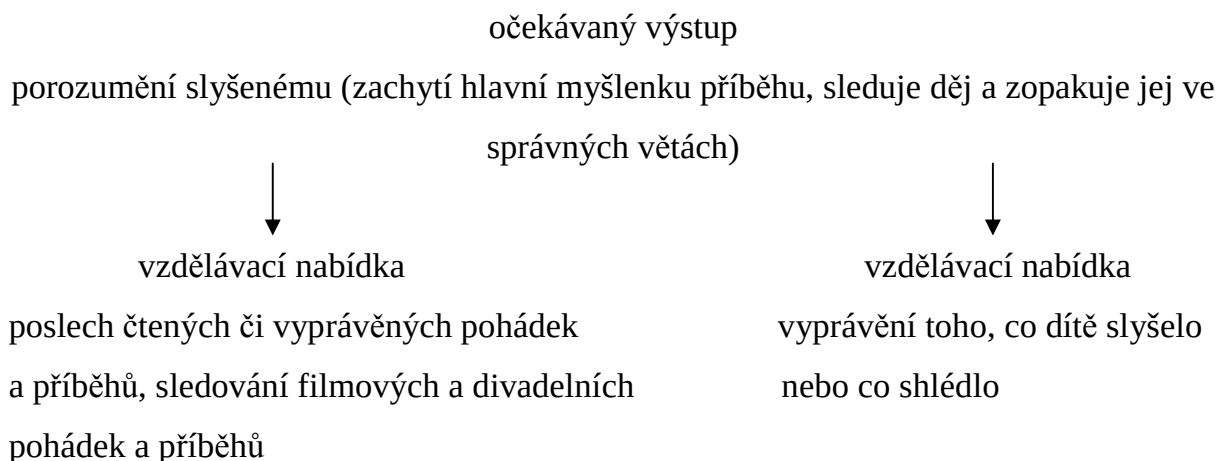
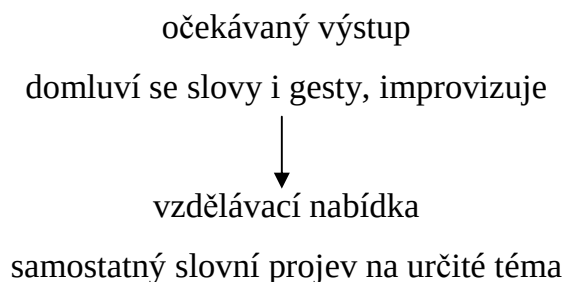
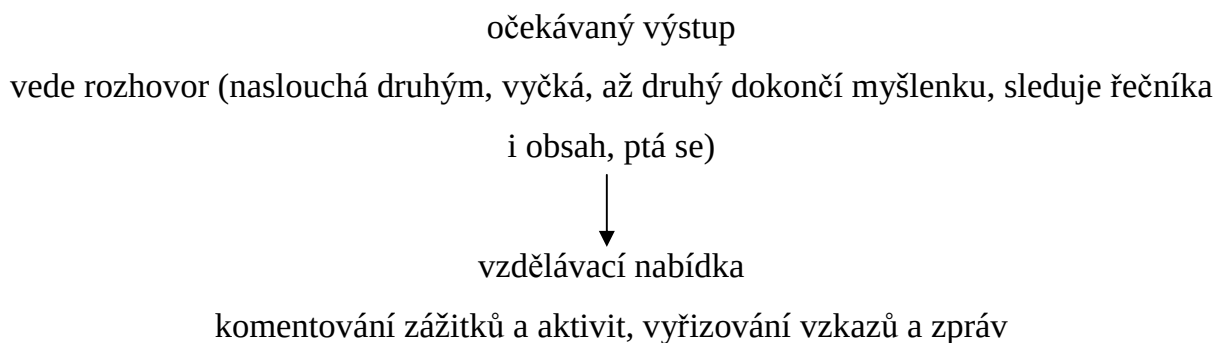
Vzdělávací nabídka (co pedagog dítěti nabízí).

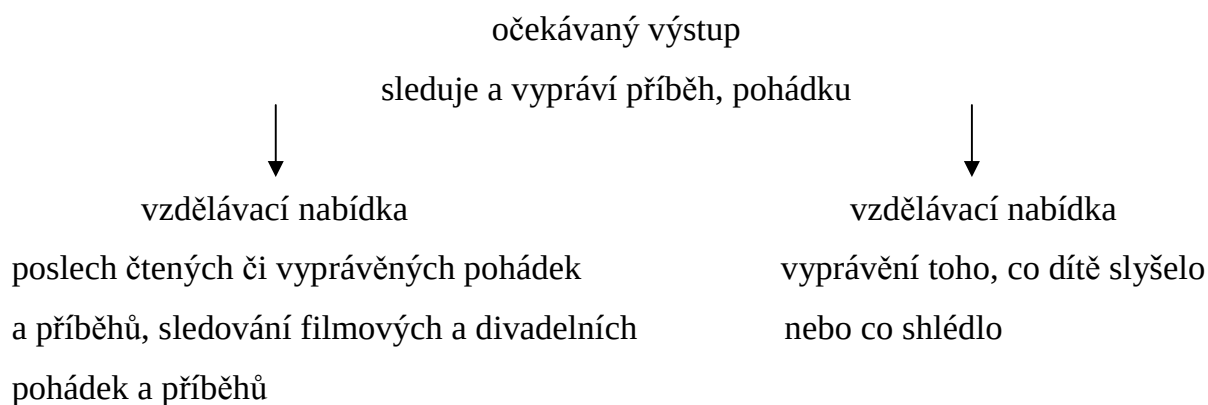
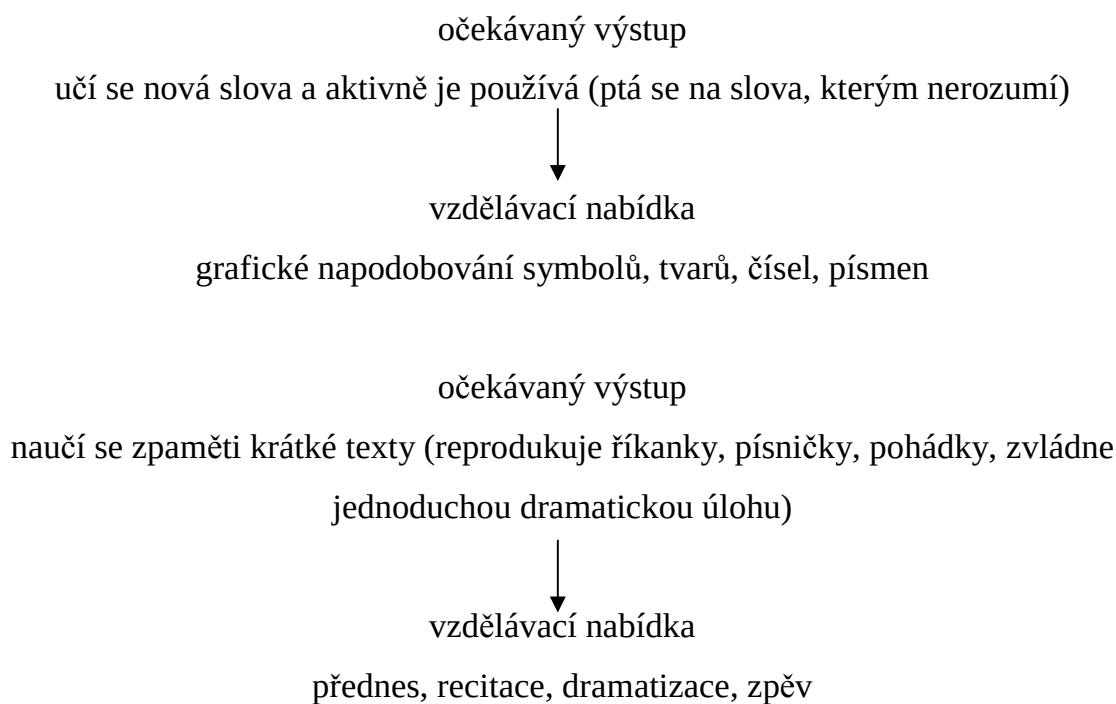
Očekávané výstupy	Vzdělávací nabídka	Konkrétní hry
- správně vyslovuje, ovládá dech, tempo i intonaci řeči - pojmenovává většinu toho, čím je obklopeno - vyjadřuje samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodné zformulovaných větách - vede rozhovor (naslouchá druhým, vyčká, až druhý dokončí myšlenku, sleduje řečníka i obsah, ptá se) - domluví se slovy i gesty, improvizuje - porozumí slyšenému (zachytí hlavní myšlenku příběhu, sleduje děj a zopakuje jej ve správných větách) - formuluje otázky, odpovídá, hodnotí slovní výkony, slovně reaguje - učí se nová slova a aktivně je používá (ptá se na slova, kterým nerozumí) - naučí se z paměti krátké texty (reprodukuje říkanky, písničky, pohádky, zvládne jednoduchou dramatickou úlohu) - sleduje a vypráví příběh, pohádku - popíše situaci (skutečnou, podle obrázku) - chápe slovní vtip a humor - sluchově rozlišuje začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech - utvoří jednoduchý rým - pozná a vymyslí jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma	- artikulační, řečové, a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti - společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, příběhů, podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle vlastní fantazie, sdělování slyšeného druhým) - komentování zážitků a aktivit, vyřizování vzkazů a zpráv - samostatný slovní projev na určité téma - poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů - vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo - přednes, recitace, dramatizace, zpěv - grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen - prohlížení a „čtení“ knížek - hry a činnosti zaměřené na k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest - činnosti a příležitosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)	- „Na papoušky“ - „Jazykolamy“ - „Co vidíš na obrázku?“ - „Kdo bydlí v lese?“ - „Na obchod“ - „Co by se stalo, kdyby“ - „Co by jsi dělal, kdyby“ - „Vymysli příběh“ - „Nedokončené pohádky“ - „Popletený dopis“ - „Co děláme celý den?“ - „Telefonování“ - „Hádej, na co myslím?“ - „Jaká je to pohádka?“ - „Rozhovor s maňáskem“ - „Pantomima“ - „Co dělám?“ - „Hádej, co se stane dál“ - „Reprodukce pohádek a příběhů vlastními slovy“ - „Tichá pošta“ - „Kouzelná skříňka“ - „Myslím na něco“ - „Na televizní moderátorku“ - „Malý popleta“ - „Mluvený popis obrázků“ - „Zdrobnělinky“ - „Opačná slovíčka“ - „Roční období“ - „Básničky“ - „Říkaneky“ - „Pějme píseň dokola“ - „Dramatizace pohádek“ - „Veršované hádanky“ - „Říkadla“ - „Pohádková krabička“ - „Dokonči příběh“ - „Co vidíš na obrázku?“ - „Co jsme dnes dělaly?“ - „Jaký je tvůj pokojíček?“ - „Hledání slovních vtipů“ - „Co slyšíš na začátku a na konci slova?“ - „Brousek pro tvůj jazýček“ - „Veršovánky na určité hlásky“ - „Rýmy šprýmy“ - „Obrázkové hry“ – děti vymýšlí synonyma, homonyma

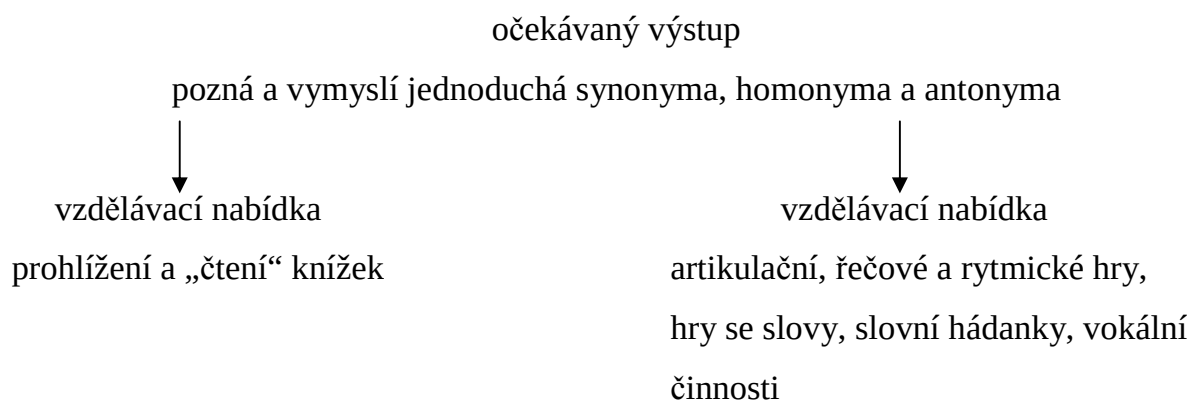
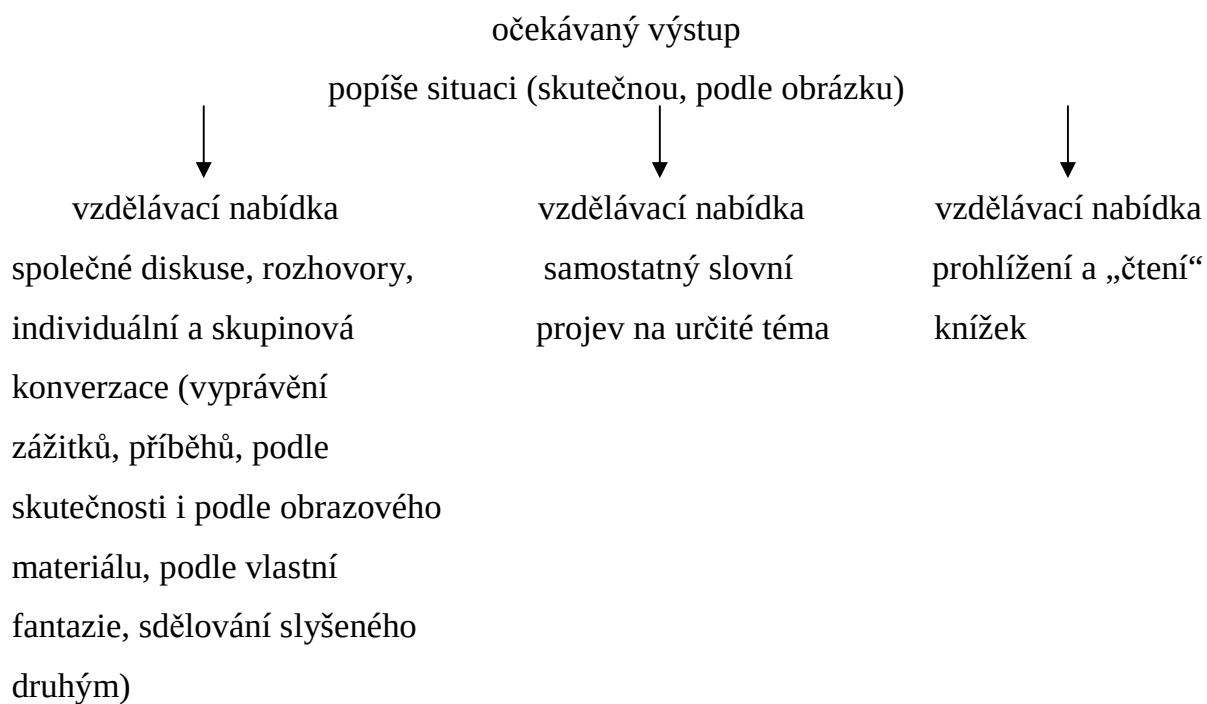
Očekávaných výstupů dosáhneme rozvíjením vzdělávací nabídky: „rozdíví se“ →

Schéma:









3 Hra

Hra je jedním z psychických a společenských znaků období dětství. Týká se nejvíce dětí v předškolním věku a proto je toto období nazýváno obdobím hry.

Přesně, jasně a stručně danou definici toho, co je hra v žádných dokumentech nenajdeme. Samotnou hrou se zabývali nejen pedagogové a psychologové, ale i historici. Dětská hra se objevuje také v některých filosofických spisech.

„Hru označují psychologové za hlavní formu činnosti dítěte v předškolním období a dokládají svůj názor tím, že právě tehdy prochází psychika dítěte největšími změnami a prostřednictvím hry se psychické procesy dítěte nejvíce a nej kvalitněji rozvíjejí.“²¹

Hra může být chápána i jako forma svobodného učení. Dítě je každý den nenásilnou formou seznamováno s okolním světem, s chutí, kreativitou a radostným přístupem objevuje stále nové skutečnosti. U starších dětí se hra více přibližuje činností dospělých. Nejen že si představují konkrétní situace a vnímají skutečnosti kolem sebe, ale dokáží je velice dobře vnímat, vkládají do her cit a prožívají je s plným nasazením. Již v hrách spatřují jistý cíl, což je motivuje k daným činnostem. Vědí, jak zacházet s předměty, k čemu slouží, že nejsou pouhým „kusem něčeho“, ale mohou sloužit jako nástroj nebo jako materiál k výrobě. Snahou zapadnout do světa dospělých vzniká u dětí hra, v níž se objevují všechny aspekty chování dospělého člověka (řeč, jednání, atd.). V takových hrách se děti cítí smělymi a silnými, mají radost, což je jedním z cílů hrové činnosti. Je také důležité, aby dítě pociťovalo ze hry uspokojení.

I když je hra charakteristická svojí svobodou, může do ní zasáhnout učitel, ale i kamarádi. Úkolem učitele je hru v rámci možností usměrňovat (popřípadě upozornit na nevhodné chování při hře).

Hra je pro zdravý vývoj osobnosti dítěte nesmírně důležitá. Nikdy žádnému dítěti neublížila, ba naopak, příznivě prospěla k jeho rozvoji jak po stránce psychické, tak i fyzické. Děti mají při hře možnost volného pohybu, kreativity a seberealizace. Jak se můžeme dočíst v knize Úvod do předškolní pedagogiky: *„Hra mu pomáhá*

²¹ BĚLINOVÁ, L. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1982, s. 126

zmocnit se světa, porozumět mu, pochopit ho. Hra vyplývá z naléhavé potřeby dítěte orientovat se ve světě podle svých sil a možností, přináší mu maximální citové uspokojení a příjemný duševní stav, který je nutný pro vznik pocitů a vlastností, nezbytných pro zdravý vývoj. Hra odráží stupeň jeho fyzického a psychického rozvoje, což závisí jednak na struktuře a dynamice působení jeho sociálního prostředí.“²²

Autorka Soňa Koťátková vidí hru jako respektovanou potřebu i metodu, využívanou při pedagogické práci. „*Ne vše se dá dělat formou hry, ale i pro řízenou činnost by měly učitelky hledat zdroje v přitažlivých dětských hrách.*“²³ Rodiče, mnohdy i samotné učitelky nevnímají hru jako důležitou součást vývoje dítěte. Důležitost hry je uznána v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

3.1 Podstata hrové činnosti

Podstatou hrové činnosti, stejně jako hrou samotnou, se (jak bylo zmíněno v předcházející kapitole) zabývalo mnoho autorů, kteří pohlíželi na hru každý z jiného hlediska a tudíž se nabízí různé teorie. Všichni se ale shodují v tom, že dítě ze sebe při hře vydá přebytečnou energii a zároveň mu hra přináší odpočinek po činnostech vyžadujících přemýšlení a soustředěnost.

„Hra má význam nejen pro jedince, protože mu dává možnost projevit se ve vzájemném styku a přitom si vytvářet k ostatním lidem vazby jednak sociálního, jednak kulturního charakteru. Hra ovlivňuje obsah i formy lidského soužití a tím nabývá na významu i jako činitel společenského vývoje.“²⁴

Hra má svůj vnitřní smysl, svůj řád, je založena na skutečnostech z reálného života. Tím pomáhá dětem utvořit si vztah k okolnímu světu nejpřirozenějším způsobem. Snaha dětí napodobovat činnosti dospělých je pro tento věk typická. Hra dětem umožňuje zapadnout do světa dospělých a zároveň přizpůsobit tento svět jim samým. Přináší jim tak radost a uspokojení, což je hlavním cílem hrové činnosti.

²² DOSTÁL, A., OPRAVILOVÁ, E. *Úvod do předškolní pedagogiky*. Praha: 1988, s. 134

²³ KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: 2008, s. 106

²⁴ DOSTÁL, A., OPRAVILOVÁ, E. *Úvod do předškolní pedagogiky*. Praha: 1988, s. 135

3.2 Pedagogický význam hry

Během hry dochází k všestrannému rozvoji dítěte a každé dítě může při hře uplatnit své zvláštnosti a ukázat, čím je výjimečné. Hra je důležitá nejen pro rozvoj pohybových schopností a zdraví celého organismu, ale také se při hře rozvíjí řeč dítěte. Dítě aktivně používá slova, která potřebuje pro svoji úlohu ve hře. Když si hraje na lékaře, napodobuje jeho chování i řeč, čímž si obohacuje slovní zásobu.

„Hra vyvolává hlubší zájem o skutečnost, protože vznikající problémy nutí děti přesněji pozorovat a přemýšlet. Při hře se tyto vlastnosti cvičí. Děti si upevňují ve hře znalosti o životě a práci lidí, o veřejných událostech a o přírodě. Hrou se jejich vědomosti dále rozvíjejí, děti jich ve hře prakticky užívají a ověřují si je. Obsažnost a bohatost dětských her ukazuje učitelce rozsah vědomostí a návyků i stupeň rozvoje poznávacích procesů dítěte.“²⁵

Dítě hru velmi prožívá, proto je na něj nutno působit kladně a vést ho i k mravní výchově. Vštěpovat mu základy slušného chování – jak k lidem, tak i k věcem. Dítě při hrách poznává nové přátele, navazuje s nimi kladné vztahy a učí se korigovat své chování. Pomalu se začleňuje do kolektivu a zjišťuje, že při kolektivních hrách musí dodržovat určitá pravidla. Učí se spolupráci, soudržnosti, řešení problémů a podřizování se zájmům celé skupiny.

²⁵ BARTUŠKOVÁ, M. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1969, s. 174

4 Klasifikace her

Jak na hru samotnou, tak na její třídění pohlížíjí různí autoři z odlišných hledisek. V odborných publikacích se lze setkat s mnoha možnostmi rozdělení her. Z pedagogického hlediska je možno rozdělit hry do dvou velkých skupin – hry tvořivé a hry s pravidly.

V některých publikacích je také uváděna hra volná, řízená a kooperativní. My vycházíme z klasifikace dle pedagogického aspektu.

4.1 Hry tvořivé

Od samotného názvu lze odvodit, že hry tvořivé si vytvářejí děti samy. Pravidla v tvořivých hrách nejsou jasně daná, ale děti se v průběhu hry podílejí na jejich vytváření. Zvláštností těchto her je jejich tvořivý charakter. Dítě nenapodobuje přesně jevy ze svého okolí, ale napodobuje pouze to, co je mu známé, co už umí a vnáší do her svou představivost a fantazii. Jeho fantazie v tvořivých hrách je na vrcholu rozkvětu mezi třetím až šestým rokem a jedno, jestli dítě rozvíjí svou představivost v rodině či v mateřské škole. Tvořivá hra je u dětí v předškolním věku vystavena vnitřním a vnějším činitelům, kteří do jisté míry mění její rysy.

Obsah tvořivých her je závislý zejména na úrovni neuropsychických funkcí dítěte. Námětem dětských her (mladších i starších dětí), tedy v průběhu celého předškolního období, je napodobování světa dospělých. Ke změně tedy nedochází ve výběru námětů, ale v jejich obohacování. Mladší děti si vystačí s jednoduchým, prostým dějem hry, bez dalších souvislostí. Starší děti již pouze nenapodobují, ale vidí ve hře smysl a cíl, kterého chtějí dosáhnout. Jejich hry jsou bohatší na činnosti, zapojují více osob, které se na hře podílejí, na rozdíl od mladších dětí, které si většinou hrají individuálně. Hru neovlivňuje pouze věková vyspělost dítěte, ale také, jak se můžeme dočíst v knize Hry v mateřské škole, výchova dítěte: *„Úroveň dětských tvořivých her závisí i na výchově, to znamená na tom, zda učitelka hry plánovitě a systematicky usměrňuje nebo nechává-li je rozvíjet spontánně a živelně. Učitelka může mít vliv na obsah her tím, že je sama cílevědomě usměrňuje. Je však třeba*

*zdůraznit, že učitelčin zásah musí být velmi dobře promyšlený, taktní a nenásilný, aby jej děti neměly za něco nepříjemného a umělého, co je omezuje a zadržuje.*²⁶

Závěrem lze říci, že soustavným a správným vedením dětí při hraní je možné udělat hry kvalitnějšími a na vyšší úrovni, s bohatším obsahem.

Ke změnám námětů her dochází až u dětí před vstupem do základní školy, které již nenapodobují věci jim známé, ale jevy, které znají pouze z doslechu nebo vyprávění. Na základě toho vznikají příběhy, pohádky, které děti znají z vyprávění rodičů a prarodičů. Pokouší se o jejich dramatizaci a tak utváří nové náměty her. Učitel musí dítěti zabezpečit dostatečný přísun zkušeností, nových zážitků a dojmů, aby mohlo rozvíjet rozumové schopnosti. Profesionální přístup učitele zajistí i celkovou úroveň dětských her jak po stránce obsahové, tak i námětové.

Tvořivé hry v mateřské škole jsou ovlivňovány také vnějším činitelem, jehož výsledkem je změna celkového rázu hry. Ráz dětských her je závislý na mnoha faktorech. Prvním faktorem je utváření vzájemného vztahu dětí. Jak už bylo jednou zmíněno, mladší děti si hrají převážně individuálně – jejich hry mají tedy individuální ráz, jsou prosté s jednoduchým obsahem. Dítě, i přesto, že je v mateřské škole obklopeno ostatními dětmi, volí raději hru samostatnou a veškerá jeho pozornost je soustředěována na hračku. *„Dítě v tomto věku není ještě rozumově natolik vyspělé, aby mohlo ve hře rozvinout obsahově bohatý a složitý námět, který by vyžadoval více spoluhráčů. Jak jsme již řekli, jeho hry jsou tak jednoduché, že nejen nevyžadují, ale dokonce v nich ani není místo či funkce, kterou by mohl obsadit další spoluhráč. Když například děvčátko kolébá panenku, obléká ji, svléká, vozí, všechen obsah hry je v této jednoduché manipulaci s hračkou. Děvčátko tu plní funkci matky a panenka představuje dítě.*²⁷

Hra starších dětí má už zcela jiný ráz. Obsah hry je nejen bohatší, ale také děj je rozvinutější, obohacen o nové úlohy a činnosti, které mají ve hře své místo. Hra už není postavena jen na jednom hráči, jak to bylo u mladších dětí, ale zapojuje se celý kolektiv. Kolektivní charakter her je dán s rozvojem myšlení, smyslovým vnímáním a vývojem neuropsychických funkcí dítěte. *„Vývoj tvořivých her od individuálních*

²⁶ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 42

²⁷ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 48

*ke kolektivním potvrzuje názor, že člověk se nerodí jako tvor společenský, není společenský a priori, ale postupně se jím stává, díky společnosti, lidskému prostředí, v kterém se vyvíjí od první chvíle svého života. Vliv společenského prostředí a výchovy je plynulý, dlouhý proces zespolečňování, bez kterého se člověk nestává člověkem.*²⁸

Tak, jak se mění vztah dětí ke svým vrstevníkům, mění se i jejich vztah k hračkám. Mladší děti jsou na hračku fixované, bez ní si prakticky nedokáží hrát. Hračka určuje obsah celé hry. Hra je tedy bez složitějšího obsahu a bez námětu. Všechna pozornost dítěte je soustředěna na hračku a na manipulaci s ní. Hračka je středem pozornosti i u starších dětí, které jí ale nevěnují tolik času. Starší děti hračku využívají cíleněji a účelněji – to znamená, že s ní nemanipuluje bezúčelně, ale snaží se dosáhnout svých představ, zacházení s hračkou dává smysl. Starším dětem už také záleží na tom, aby byly hračky co nejvíce podobné reálným věcem. Na rozdíl od mladších dětí, kterým stačí, že se hračka podobá skutečnému předmětu v 1 – 2 znacích. Učitel musí brát v potaz nároky dětí a mít dostatečné množství hraček pro všechny věkové skupiny, aby nedocházelo k úpadku tvořivých her.

Dalším faktorem ovlivňujícím tvořivé hry jsou pravidla hry. Pro tvořivé hry je typické, že si děti určují pravidla během hry samy. Hry mladších dětí jsou ještě roztěkané a těžko se ve hře nějaká pravidla hledají. Děti zatím nejsou na pravidla zvyklá a neumí je dodržovat. U dětí čtyřletých až pětiletých již lze pozorovat dodržování pravidel, hra získává určitý řád a disciplínu. Vliv na děti má i společenské prostředí, ve kterém vidí, že také ostatní se řídí určitými pravidly. Děti vyžadují dodržování pravidel i od svých spoluhráčů a při jejich nedodržení jsou nekompromisní.

²⁸ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 50

4.1.1 Námětové hry

Do skupiny tvořivých her řadíme hry námětové. Jsou to klasické hry, které odráží události v běžném každodenním životě. Např. hry na domácnost, na školu, na kuchaře, na doktory, na jízdu autem, atd. Dítě do hry vnáší své zkušenosti a dojmy ze života. Úkolem učitelky je zajistit vhodné prostředí pro realizaci hry, vysvětlit dětem záměr hry, aby mohly dosáhnout cíle a vést děti mezi sebou k přátelským vztahům. Pokud hra probíhá jak má, učitelka se snaží do hry nezasahovat, pouze sleduje vývoj hry, obsah hry atd.

4.1.2 Dramatizující hry

Hry dramatizující jsou další podskupinou tvořivých her. Dramatizující hry hrají velkou úlohu v rozvíjení dětské řeči, myšlení, paměti a rozšiřují jejich obzor, fantazii. „*Je to druh her, při nichž děti dramatickou formou (bud' samy, nebo s loutkou, maňásky, zvířátky ze souboru hraček) napodobují jim známé pohádky a příběhy (Boudo, budko, O velké řepě) nebo vyjadřují jen vlastní nápady a náměty.*“²⁹

Cílem dramatizujících her je, aby děti nejen pochopily obsah hry, ale dokázaly ji předvést – různé pohádky, povídky, divadelní hry. Učitelka vede děti k tomu, aby se zkoušely vcítit do vystupujících postav a vystihnout jejich charakter. V pohádkách pro děti vždy vystupuje hrdina, na kterého se učitelka snaží upoutat dětskou pozornost. Důležité je vyzdvihnout především kladné vlastnosti hrdiny, protože typickým znakem dětí v předškolním věku je napodobovat ostatní kolem sebe. Kladné vlastnosti hrdiny pak předvádí při dramatizaci pohádky.

Řízení dramatizujících her není jednoduché a vyžaduje profesionální přístup učitelky. Učitelka musí odhadnout, kdy je vhodné do hry vstoupit, aby ji usměrnila nebo dětem poradila a naopak, kdy je lepší zůstat v pozadí jako divák.

Dramatizující hry mají také výchovnou funkci, formují přátelské vztahy mezi dětmi, učí je spolupráci a ochotě pomoci druhému (mladšímu).

²⁹ BĚLINOVÁ, L. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1982, s. 136

4.1.3 Konstruktivní hry

Konstruktivní hry řadíme také do skupiny her tvořivých stejně jako hry námětové a dramatizující. Jedná se o hry, které rozvíjí konstruktivní schopnosti dětí a podporují jejich tvořivost. Mateřská škola nabízí dětem mnoho možností a prostředků k realizaci nápadů a volbě témat. Nejoblíbenější jsou u dětí stavebnice, které umožňují z jednotlivých dílů sestavovat, konstruovat a sestrojovat různé předměty. Zlepšují tak u dětí manuální zručnost. Hry se stavebnicemi jsou přiměřené věkových zvláštnostem dětí. Mladší děti jsou schopné sestavovat jednoduché úkoly, kdežto starší děti vyžadují již složitější sestrojování za použití matic a šroubů.

Mezi konstruktivní hry patří i hry s přírodním materiálem (písek, voda, kamení, dřevo, hlína atd.), který bychom neměli dětem odpírat (důležitá je však zvýšená bezpečnost dětí). *„Při řízení konstruktivních her je třeba dopřát dětem možnosti využívat přírodních materiálů a poznat jejich vlastnosti (např. písku, vody, dřeva, přírodnin), není správné omezovat děti v jejich využití z obavy, že by se ušpinily či nadělaly nepořádek. Proto je vhodné přenést konstruktivní hry ven nebo pro ně vymezit v herně mateřské školy vhodné prostředí, které se snadno uvede do pořádku.“*³⁰

4.2 Hry s pravidly

Kromě her tvořivých se v mateřské škole využívají hry s pravidly. I v hrách s pravidly se objevují prvky reálného světa, činnosti, které se používají v běžném životě. Svět dospělých se odráží ve všech dětských hrách, ať už se jedná o hry tvořivé nebo s pravidly. Na rozdíl od her tvořivých, kde si děti stanovují pravidla samy během hry, jsou v těchto hrách pravidla jasně daná, stálá a hráči se jim podřizují. Pravidla řídí způsob, jak ve hře pokračovat a je nutno je dodržovat, jinak by hra ztratila svůj význam. *„Pravidla vedou k vzájemné kontrole i sebekontrole, a podporují tak*

³⁰ BĚLINOVÁ, L. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1982, s. 137

*samostatnost dětí. Nutí děti potlačit okamžité přání nebo zdržet se jisté činnosti nebo projevu. Tím napomáhají rozvíjet útlum a posilují u dětí sebeovládání.*³¹

Pravidla dávají také hře jisté zakončení. Po splnění všech pravidel se dítě dostane k cíli. Úspěšné zakončení mu přináší radost, pocit výhry. Pro učitele je to známka, jaké úrovně dítě dosáhlo – jak po stránce pohybové, tak po stránce rozumové. Do skupiny her s pravidly řadíme hry pohybové, jejichž prioritou jsou pohybové činnosti a dále hry didaktické, které se zaměřují na činnost rozumovou.

4.2.1 Pohybové hry

Pohybové hry jsou hlavním obsahem tělesné výchovy. Přispívají ke zdravému vývoji a fungování tělesných orgánů. Čím je dítě aktivnější, má dostatek pohybu, tím je zdravější (tělesně i psychicky) a jeho život je bohatší. Při pohybových hrách se děti učí koordinovat své pohyby, rozvíjí pohybové schopnosti a pohybové činnosti, jako je chůze, běh, házení, chytání, skoky, udržení rovnováhy aj. Pohybové hry jsou také prostředkem pro výchovu charakterových vlastností dětí – upevňují vůli, učí se sebeovládání, odvaze, kázni, ale i dovednosti kontrolovat své jednání. Pomocí pohybových her lze u dětí rozvíjet i estetickou výchovu zařazením rytmických her za doprovodu písni.

Při řízení pohybových her je nutné dávat si pozor na jejich vhodný výběr. *„Při výběru hry má učitelka na zřeteli věkové zvláštnosti skupiny dětí, jejich zájmy a schopnosti. Přihlíží také k ročnímu období a počasí. V zimě vybírá rušné hry a pravidelně je střídá s oddechem. V horkém počasí volí hry klidnější. Na výběr pohybových her má také vliv místo, kde si budou děti hrát (v místnosti, na hřišti nebo na méně známém místě, které bude cílem vycházky), a zařazení hry do denního programu.*³² Důležitá je i vhodná volba pohybových her podle organizovanosti dětí. Pokud u dětí ve skupině nefunguje soudržnost a nejsou zvyklé hrát hry, ve kterých se striktně dodržují pravidla, je vhodnější zvolit pro začátek hry jednodušší,

³¹ BARTUŠKOVÁ, M. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1969, s. 182

³² BARTUŠKOVÁ, M. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1969, s. 183

nevyžadující přesné dodržování pravidel, které zvládnou i mladší děti (hry v kroužku, se slovy, hudební hry).

Mladší a starší děti hrají hry s pravidly většinou odděleně. Stejně jako u ostatních her je nutno přihlížet k věkovým zvláštnostem dětí. Pro mladší děti volíme hry s jednoduchými pravidly, pouze těmi nejnужnějsími. Pravidla vysvětlujeme postupně v průběhu hry, jelikož děti nejsou schopné pobrat všechna pravidla najednou a zatím ještě nepoznají záměr hry. Práce se staršími dětmi je daleko jednodušší. Stačí uvést pravidla na začátku každé hry a dítě nemá problém se ve hře zorientovat a pravidla si utřídit. Při zahájení hry je dobré děti s obsahem hry a pravidly seznámit co nejrychleji, abychom zabránili poklesu pozornosti a zájmu o hru.

Děti v předškolním věku mají rády pohyb a pohybové hry hrají s radostí. Proto je dobré vyvarovat se hrám, jejichž pravidla vyřazují hráče ze hry. Každý může udělat chybu a měl by dostat příležitost si neúspěch napravit. Dítě je pak více motivováno a neztrácí o hru zájem.

„Pohybových her nedáváme dětem příliš mnoho. Stále nový a nový obsah her děti rozptyluje a odvádí je od pravidel. Při opakování hry se pozornost dětí soustřeďuje spíše na dodržování pravidel. Pestrosti a rozmanitosti her se dosahuje obměnou a stupňováním požadavků. Požadavky je možno stupňovat ztěžováním pravidel ve hře, např. rozšiřováním prostoru při honičkách, zvyšováním počtu hraček a pomůcek ve hře apod.“³³

4.2.2 Didaktické hry

Další skupinou her, ve kterých je nutno dodržovat jistá pravidla, jsou hry didaktické. Od ostatních her se didaktické hry liší tím, že děti plní hravou formou konkrétní úkol, který je vymyšlený pedagogem nebo jiným dospělým. Děti si tedy hru neřídí samy. *„Didaktické hry rozvíjejí především rozumové schopnosti dětí. Při nich se zpřesňují představy dětí o věcech a jejich vlastnostech (barvách, tvarech, rozměrech aj.), prohlubují se rozumové schopnosti dětí (pozornost, vynalézavost, myšlení, důvtip)*

³³ BARTUŠKOVÁ, M. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1969, s. 185

a rozvíjí se jejich řeč. Didaktické hry učí soustředění a vytrvalosti, vyvolávají aktivitu dětí, organizují jejich chování a podporují ukázněnost.“³⁴

Didaktická hra je podrobně popsána v kapitole 6.

4.3 Volná hra

Pro dospělé je hra nepodstatná, ale neuvědomují si, jaký význam má hra pro děti v předškolním věku. Hra je s dětmi spojována jako činnost, která k nim patří. Volná hra je pro děti do šesti let nesmírně důležitá, proto by ji měla být věnována pozornost a dostatek času. Vyhradíme – li prostor pro volnou hru, přispíváme tak k celkovému rozvoji dítěte, které naplňuje své potřeby, rozvíjí vědomosti, dovednosti, zájmy a utužuje dětská přátelství. V knize *Hry v mateřské škole v teorii a praxi* od Soni Koťátkové se můžeme dočíst chápání volné hry: „*Volnou hru budeme chápat jako takovou činnost, při které si dítě samo volí námět, záměr a chce spontánně cosi prozkoumávat, zkoušet, ověřovat, vytvářet. Volí si k tomu podle vlastního uvážení nebo podle dohody s dětským partnerem hračky, zástupné nebo doplňkové předměty, místo ke hře a jeho úpravu, role a způsob jejich ztvárnění, možnosti a podmínky pro souhru s druhými. Samo si tedy volí námět, cíl a prostředky k uspokojivé hře, a ta se vyznačuje určitými konkrétními znaky.*“³⁵ Hraní si dětí je známkou toho, že jsou zdravé a vyvíjí se přirozeným způsobem. Pokud si dítě nehraje z vlastní iniciativy, stojí za tím pravděpodobně nějaký problém. Může být nemocné nebo mít nedostatek podnětů pro hru, které jsou zaměřené pouze na jednu činnost a nedovolují dítěti rozvíjet tvořivost a seberealizaci.

Ne každá činnost je považována za hru. Hra má určité znaky, podle kterých lze poznat, zda se skutečně jedná o hru. Podle Soni Koťátkové³⁶ se ve hře projevují tyto znaky:

- *spontánnost*
- *zaujetí*
- *radost*
- *tvořivost*

³⁴ BARTUŠKOVÁ, M. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: 1969, s. 186

³⁵ KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: 2005, s. 16

³⁶ KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: 2005, s. 17

- *fantazie*
- *opakování*
- *přijetí role*

Spontánnost je charakteristická aktivitou dítěte, hraje si bez naší iniciativy a vkládá podněty do hry samo. Nejvíce se spontánnost u dětí projevuje v přirozeném chování a bezprostředním jednání.

Zaujetí hrou znamená, že dítě je do své hry ponořeno natolik, že vůbec nevnímá okolní svět, ani žádné jiné podněty, které přímo nesouvisí s jeho činností. Věnuje hře veškerou pozornost a plné nasazení.

Radost je u dětí pozorovatelná i pro vychovatele. Dítě se může usmívat, aniž bychom věděli, co ho rozveselilo. Děti vyjadřují svou radost různými gesty, pohyby a některé děti si dokonce při hře samy povídají.

Děti v předškolním věku jsou neuvěřitelně tvořivé. Umí originálně napodobovat skutečnosti z okolního světa. V mateřské škole rozvíjí nejen tělesnou a pohybovou tvořivost, ale i jazykovou tvořivost (příběhy, nové výrazové prostředky a slovní spojení).

Fantazie se u dětí objevuje již od útlého věku. U starších dětí má však větší důležitost. Mají více zkušeností, proto se fantazii meze nekladou. Rozvíjí své představy, které bez jakýchkoliv omezení vkládají do hry.

Důležitým znakem předškolní hry je její opakování. Děti se rády vrací ke známým hrám, kde cítí jistotu, ve hře se dobře orientují, mají prozkoumané detaily hry a proto se pro ně stává hra zábavnou.

Přijetí role znamená, že se dítě začíná zajímat i o druhé. Ve hře si vybírá vlastní roli a kombinuje ji s rolemi ostatními. Svě role plní podle odpozorovaných jevů nebo na základě vlastních představ.

4.4 Řízená hra

V pedagogické terminologii se setkáváme s pojmem hra řízená. Hra řízená je v podstatě opakem hry volné, kdy si děti hrají spontánně, se svými pravidly. Hra řízená znamená, že je dětem zadávána – učitelem či rodiči, kteří mají ve hře hlavní slovo. Mohou hru také pouze usměrňovat a korigovat.

„V této kategorii her řízených dospělým je hodně pohybových a hudebně pohybových her, které mají své cíle zaměřeny např. na tyto okruhy:

- přijmout pravidla hry a dodržovat je,*
- koordinovat své chování ve prospěch společné hry a prožitku z ní,*
- vnímat souvztažnost pohybu a rytmu,*
- vnímat sounáležitost se skupinou apod.“³⁷*

4.5 Kooperativní hra

Téměř všechny hry, se kterými se lze ve vyučování setkat, kladou důraz na dosažení cíle a organizovanost. V hráčích je vzbuzována touha po vítězství místo pouhé, přirozené radosti ze hry bez nutnosti vítězství nad druhými.

Kooperativní hry jsou naopak vytvořeny tak, že zde nehraje významnou roli vítězství ve hře, ale radost a uspokojení všech účastníků. V knize Kooperativní učení, kooperativní škola od autorky Hany Kasíkové³⁸ je pojem kooperativní hry vysvětlen následovně: *„Kooperativní hry – hry sdílení, spolupráce, přijetí – jsou strukturovány tak, že každý vyhrává, nikdo neprohrává, děti si hrají s druhými, ne proti druhým. Jsou to hry, v kterých se hráči snaží o jeden společný, všemi žádoucí cíl.“* Děti jsou tak k činnostem více motivovány a mají mnoho šancí k rozvoji.

Kooperativní hry se skládají ze čtyř složek (součástí):

- kooperace – kdy je každý hráč včleněn do hry a pomáhá jeden druhému dopracovat se ke společnému cíli

³⁷ KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: 2005, s. 53

³⁸ KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: 1997, s. 62

- akceptace, přijetí, souhlas – přijetí do hry zvyšuje u dětí pocit sebejistoty a je také předpokladem zdárného vývoje hry
- začlenění – začlenění znamená podílet se na hře, přispívat svými nápady a pociťovat spokojenost z dané činnosti
- legrace, radost, potěšení – legrace je základním znakem kooperativní hry, která poskytuje dětem relaxaci a odbourává obavu z případného neúspěchu či ostudy

„Kooperativní uspořádání výuky je založeno na principu spolupráce při dosahování cílů, výsledky jedince jsou podporovány činností celé skupiny žáků a celá skupina má prospěch z činnosti jednotlivce.“³⁹

³⁹ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: 2007, s. 183

5 Hra z hlediska vývojových etap

Hra je hlavní dětskou činností plná fantazie, tvořivosti a učení se. Obsah dětských her je závislý na mnoha činitelích. S přibývajícím věkem dítěte dostává hra jiný ráz, je zajímavější, se složitějšími pravidly. Hra se také odvíjí od skutečností, ve kterých dítě žije a jaké stimuly na něj působí. Děti jsou nesmírně zvědavé, což vede k prozkoumávání okolních jevů. Dítě nachází ve hře i jistý pocit bezpečí. Tím uvolňuje určité napětí, které není schopno identifikovat a samo si vysvětlit. Hra tedy může splňovat úlohu terapeuta a pomoci dítěti vyřešit problémy, které přináší běžný život. Když si dítě hraje, vkládá do hry svoji energii a naopak jí dostatek získává pro svoji potřebu. Své potřeby a přání vyjadřuje pomocí hraček a vytvořeného prostředí. To vše mu pomáhá v seberealizaci.

5.1 Období batolete

Nelze s přesností říci, ve které části vývoje si začíná dítě hrát. K prvním hrám období batolete patří nekoordinované pohyby hlavou a rukama, které později slouží k prozkoumávání vlastního těla a testování věcí kolem sebe, zatím bez konkrétního úmyslu. Za skutečné hry můžeme již považovat hry s vodou, pískem a blátem (přelévání, vylévání). Z pohybových her dokáže batole základní úkony jako např. válet sudy, chodit pozpátku apod. Charakteristickou vlastností dětí v období batolete je kopírování dospělých. *„Napodobivé hry spočívají v horlivé imitaci nejrůznějších činností, jež dítě vidělo u dospělých: zametání, „mytí nádobí“ (dítě si namočí ruce, to mu stačí). Když se dítě více odpoutá od reality, když se stává princeznou, drakem, koněm nebo psem, když použije kostku jako koláč, mluvíme už o symbolické hře, což je vyšší stádium.“*⁴⁰ Batole si utváří vlastní svět fantazie, ve kterém nechce být rušen. Proto si také děti v tomto období hrají samostatně, bez potřeby sdílet hru s dospělými.

⁴⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: 2004, s. 103

5.2 Předškolní věk

Předškolní věk je považován za období hry. Hra je ve fázi největšího „rozkvětu“, rozšiřuje se její výběr a je mnohem dokonalejší.

5.2.1 Hra dítěte mezi třetím až pátým rokem

V tomto období dítě zaměřuje svoji pozornost na hračky, které vykonávají určitý pohyb (koloběžka, tříkolka, kočárek apod.). Hry na písku se stávají vyspělejší, děti staví hrady a tunely. Začínají se také věnovat kreslení, malování i modelování - nejčastěji z plastelíny. „Oblíbené jsou hry vztahující se k běžným pracovním činnostem s hračkami, které imitují skutečné předměty (na vaření, na doktora, na učitelku, na prodavače, na opraváře, na farmáře,...), rovněž hry na někoho jiného (převlékání za princeznu, kouzelníka, Spidermana).“⁴¹ V pozdějším věku (mezi čtvrtým a pátým rokem) je dítě nesmírně aktivní, co se pohybových her týče (běhá, skáče, jezdí na kole apod.). Od samostatných her přechází k hrám kolektivním, kde si může hrát s kamarády.

5.2.2 Hra dítěte mezi pátým a šestým rokem

Dětské hry v období mezi pátým a šestým rokem jsou již složitější a zdařilejší. Stále jsou oblíbené hry konstruktivní, pohybové, námětové.

Hry konstruktivní

Při konstruktivních hrách dítě zajímá především samotné konstruování, které je naplňuje, než zhotovený výrobek, se kterým si většinou už potom nehraje. Do konstruování vnáší děti své představy, které se jim líbí. Zhotovují již složitější konstrukce, stavby a tunely, než v mladším věku, kdy jejich doménou byly jednoduché brány a komíny z kostek. Pro naplnění svých představ využívají děti různé stavebnice,

⁴¹ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: 2008, s. 59

které kombinují. Hotový výrobek neustále opravují a zdokonalují. Pomocí konstruktivních her se u dětí rozvíjí obě mozkové hemisféry, soustředěnost, strukturované myšlení, prostorová orientace, přesnost a vytrvalost.

Hry pohybové

Děti potřebují bezpochyby pohyb. Předškoláci mají už dobře rozvinuté pohybové dovednosti, které jim umožňují využívat k pohybu různé prostředky jako je kolo, sáně, lyže, brusle, plovací duše apod. Od klasických pohybových her, mezi které patří například honička, se začínají zajímat o hry s gymnastickými prvky. Kolem šestého roku se u dětí začíná objevovat soutěživost, především potřeba srovnávat své výkony s ostatními.

Hry námětové

Také námětové hry se postupně zkvalitňují. Děti ve věku pěti až šesti let mají rozvinutější představivost a bohatší fantazii, díky níž dostávají námětové hry jinou dimenzi. *„Dítě je iniciátorem námětových her, vžívá se do nejrůznějších rolí, přirozeně si vybavuje a realizuje činnosti, které ke zvolené roli patří, přetváří je podle svých možností a představ, vybírá pro ně celý arzenál komunikačních prostředků. Zvládá ve hře svět na své úrovni, aby až se na této úrovni zorientuje a hra jej uspokojí, mohlo postoupit dál.“*⁴² Děti v předškolním věku rády plánují hru samotnou a vytváří ji pravidla. Jsou plně soustředěny na všechny souvislosti a logický postup hry.

Dětská literatura

Nezastupitelnou roli v rozvoji fantazie má dětská literatura. V příbězích nacházejí děti nejrůznější náměty pro hry. Předčítané pohádky či příběhy jsou ideální k rozvoji dětské fantazie a myšlení. Dítě není ovlivněno žádnými obrázky, a proto se jeho představivosti meze nekladou. Z příběhu si vybírá jakoukoli postavu nebo

⁴² KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: 2005, s. 35

zvíře podle vlastností jemu blízkých, se kterou se ztotožňuje a prožívá s ní radosti i strasti. Příběhy v mediální podobě se snaží diváka zaujmout co se týče barevnosti, zvukových efektů a akčních scén. Tyto příběhy už dítěti neumožňují rozvíjet fantazii v celé míře, protože se zde objevují představy již někoho jiného. *„Bez ohledu na to, že příběh v mediální podobě má z pozice teoretika a vychovatele tyto významné nedostatky, vyvolává v dětech silné impulsy pro následné ztvárňování ve hře. Dítě se s touto „polovičatostí“ na jedné straně a s intenzivním působením na straně druhé potřebuje okamžitě vyrovnat a trochu se ve věci vyznat. Televizní příběh je velmi silným impulsem pro okamžité přehrávání silně působících vjemů v dětské hře.“*⁴³

Hry dramatizující

Jak bylo již několikrát zmíněno, typickým znakem dětí mladšího školního věku je jejich fantazie. Svou fantazii a představy uplatňují nejvíce ve hře. Děti se při hrách nenechávají omezovat realitou a plně se odevzdávají svým fantazijním představám. Hrám, které umožňují rozvíjet fantazii, se říká fiktivní hry nebo také dramatické hry. Jedná se v podstatě o volnou hru, kdy si dítě samo vytváří různé dramatické situace, které ho motivují. Hry bez jasného scénáře vyvolávají u dětí napětí. Dítě zvládá ve hře nečekané zvraty, které musí překonat a tím se u něj stupňuje nadšení, což je dalším cílem hrových činností. U předškoláků se již ztrácí individuální zájem o hru a děti jsou schopné domlouvat se na společném námětu s ostatními spoluhráči. Jelikož fiktivní hry přináší napětí a adrenalin, děti se k nim rády vracejí i z důvodu udělat hru dokonalejší. *„Přijetí a ztvárnění role v těchto hrách dává větší možnosti pro bohatost jejího naplnění. Hry na jiné světy a situace než jsou ty běžné, obsahují určité tajemno, napětí, hledání nových řešení, a to je právě přibližuje k označení jako hry dramatické.“*⁴⁴ Díky nesvazující realitě mohou děti ve svých hrách projevit originální myšlenky, nápady, své tvůrčí schopnosti. Z her si pak odnáší silné zážitky a příjemné pocity.

⁴³ KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: 2005, s. 38

⁴⁴ KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: 2005, s. 39

Charakteristické znaky dětské hry

Kolem pátého až šestého roku se dítě nesoustředí pouze samo na sebe a na svoji hru s hračkou, ale začíná se objevovat potřeba hrového partnera. Mateřská škola vymezuje dostatek prostoru pro kooperativní hry, protože později na základní škole na ně nezbývá čas. Děti se tak učí naslouchat druhým, domlouvat se na společných pravidlech, podřizovat se, ale dochází také ke konfliktům, hádkám, výměně názorů apod. Charakteristické je také rozdělení her na dívčí a chlapecké. Chlapecké hry jsou rychlejší, tvrdší, hlasitější, vyžadující disciplínu. Chlapci rádi o něčem rozhodují, prosazují svůj názor a snaží se dodržovat pravidla. Dívky naopak vyhledávají hrového partnera (kamarádku), se kterou si mohou vzájemně důvěřovat. Jejich hry tedy nejsou skupinové. Volí hry, ve kterých budují vzájemné mezilidské vztahy.

Další charakteristickou vlastností dětí předškolního věku je soupeřivost. Soupeřivost je nám dána vývojově, ale ne u každého je tak silná. Avšak každé dítě chce v něčem dobré, dokonce lepší než ten druhý. *„Potřeba vyniknout, zaujímat významnější roli začíná být velmi zjevná a bude dítě dále provázet. Při hrách v tomto věku je však všudypřítomná a děti se učí na dominanci druhých reagovat, usměrňovat ji, odvádět od ní pozornost jinými akcemi a tak usnadňovat proces hry, což jim umožňuje rozšiřovat svoje sociální zkušenosti.“*⁴⁵

⁴⁵ KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: 2005, s. 43

6 Didaktická hra

Didaktická hra se pojí se slovem řeckého původu didaktika a je odvozena od slovesa didáskein = učit. „*Didaktickou hrou rozumíme takovou činnost, jejímž smyslem a cílem je poskytnout dětem určité poznatky a vědomosti pomocí hry.*“⁴⁶ Dítě začíná po narození pomalu objevovat svět, seznamuje se s okolním prostředím, vnímá nejen podněty, ale i lidi kolem sebe. V předškolním věku již poznává některé předměty a zvířata. Didaktické hry pomáhají dětem v předškolním věku utřídit jejich vědomosti a rozvíjet rozumové schopnosti. Všeobecně jsou tedy prostředkem k seznámení se s okolním světem.

6.1 Charakteristika didaktické hry

Didaktická hra se odlišuje od ostatních her nejen funkcí, ale i strukturou, bez které by zmizel její zvláštní charakter.

Pro didaktickou hru, jak napsala Olga Holécyová a kol.⁴⁷ *je typických několik znaků, které vlastně tvoří její podstatu.*

1. *úkol ve hře*
2. *činnost ve hře*
3. *pravidlo*
4. *výsledek, závěr hry*

ad 1) Obsahem každé didaktické hry je úkol, který koresponduje s didaktickým cílem. Ve většině případů již samotný název hry vyjadřuje daný úkol, smysl a cíl hry. Tím, že děti skutečně úkol ve hře, aktivizují pozornost, získávají nové poznatky a vědomosti, vzájemně se povzbuzují, zlepšují myšlení, paměť a představivost. U didaktických her je důležité předkládat dětem úkoly, které vyžadují určitou námahu, přemýšlení a jsou přiměřené věkovým skupinám dětí. V případě nedodržení těchto podmínek by se didaktická hra minula účinkem a ztratila by smysl, pro děti by se stala

⁴⁶ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 161

⁴⁷ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 163

nezajímavou. Cílem je tedy upoutat pozornost dětí, motivovat je, vzbudit u nich zájem o hru a radost z odvedené práce.

ad 2) Abychom mohli vůbec hovořit o hře, nesmíme opomenout její nejpodstatnější část, bez které by hra nebyla hrou – činnost. Činnost ve hře je nejpodstatnější částí proto, jelikož bychom bez ní nemohli splnit úkol. *„V didaktické hře je činnost přesně určena a jasně vymezena. Může být velmi různorodá a může záležet v nejrozličnějších úkolech. Musí však přitom – v zájmu úspěchu celé didaktické hry – plnit dvě základní podmínky.*

a) *nutně se musí podřizovat úkolu a plnit tak výchovný cíl hry*

b) *musí být zajímavá a tak strhávat a poutat pozornost dětí v průběhu hry až po její ukončení“⁴⁸*

Činnost v didaktické hře musí být zajímavá a děti by neměly rozpoznat učení od hravé činnosti. Snažíme se u nich udržet pocit hraní, protože učení je čeká v průběhu celé školní docházky. Pozornost dětí lze udržet vhodnou motivací a střídáním různých námětů.

ad 3) Nedílnou součástí didaktických her jsou pravidla. *„Pravidla se podřizují úkolu hry. Odhalují a organizují činnost tak, aby bezpečně a nevyhnutelně směřovala k uskutečnění úkolu ve hře.“⁴⁹* Pravidla ve hře jasně stanovují, co je dovoleno a co se naopak dělat nesmí. Bez pravidel by opět didaktická hra ztratila svůj význam a činnost dětí by se stala nekontrolovatelnou. Pravidla v mnoha případech dodávají hrám přitažlivost a zajímavost, nemusí mít pouze charakter trestu a sankce. Některé hry by se právě naopak bez pravidel staly pouhými činnostmi bez zábavy, ztrácející dětskou pozornost. Pravidla v didaktických hrách pro mladší děti se vyznačují konkrétností a jednoduchostí, kdežto starší děti vyžadují pravidel více, složitější a všeobecnější. Vždy je ale hra přizpůsobena věkovým zvláštnostem dětí. *„Děti velmi dobře chápou význam pravidel v didaktické hře. Berou je vážně a velmi důsledně, až úzkostlivě dbají na jejich dodržování. Ba dokonce, jak říká A. I. Sorokinová,*

⁴⁸ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 165 - 166

⁴⁹ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 168

*dodržování pravidel didaktické hry stává se pro děti kritériem, podle kterého hodnotí hru a svou účast v ní.*⁵⁰

ad 4) Výsledkem, závěrem didaktické hry je vyřešení úkolu podle pravidel, které hra vyžaduje. *„Když hodnotíme výsledek hry z hlediska dítěte, bereme přitom v úvahu zejména ten moment, zda hra dětem přinesla morální a rozumové uspokojení. Splnění didaktického úkolu vyžaduje od dětí určité úsilí, klade nároky na jejich rozumovou činnost. Děti při něm uplatňují svůj důvtip, paměť, pohotovost. Tyto úkony přinášejí dětem morální uspokojení, sebedůvěru, naplňují je citem radosti z vykonané práce. Pro učitelku je kritériem posuzování didaktické hry okolnost, zda hra splnila svou úlohu, zda se v ní uskutečnil předepsaný didaktický úkon a zda přinesla po této stránce určité výsledky.*⁵¹ Správnost a významnost didaktické hry lze posoudit na základě zájmu dětí, jejich aktivity k činnosti a snahou plnit didaktický úkol. Děti jsou ochotny plnit pravidla za účelem odměny, pochvaly. Odměna by ale neměla mít ve hře hlavní roli (spíše motivovat k intenzivnější práci), aby se zamezilo dyktivním dětem vyhrávat za každou cenu.

Všechny znaky didaktické hry jsou vzájemně propojeny, které nelze od sebe oddělovat. Tím by se narušila struktura hry a místo didaktické hry by děti plnily pouze nic neříkající příkazy.

⁵⁰ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 171

⁵¹ HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ, J. *Hry v mateřské škole*. Praha: 1961, s. 171

7 Specifika rozvoje řeči dítěte v předškolním věku

Řeč dítěte se v předškolním věku (5-6 let) stále rozvíjí a zdokonaluje. Od interpretací krátkých básniček a písniček, pojmenování některých zvířat a barev, se postupně dostává k tomu, že se začne řídit „vlastní řečí“. To znamená, že sám vyhodnocuje své chování a jednání, na danou instrukci nebo pokyn se zachová dle vlastního uvážení. Ve věku 6 let (těsně před vstupem do školy) je dítě schopno odpovídat na jednoduché otázky typu: „Co nesmíš zapomenout s sebou, když chceš jít na bazén?“ Předškoláci již rozumí těmto otázkám a vědí, jak odpovědět.

Další změnou, která se u dítěte předškolního věku objevuje, je vnímání dospělé osoby jako vzoru (především matka a otec). To může být jedním z důvodů, proč dítě začíná dospělým lidem vykat, protože v mladším školním věku jsou děti zvyklé lidem tykat (i paní učitelce v mateřské škole).

7.1 Jazyková výchova

Jazyková výchova v mateřské škole je jednou z hlavních složek výchovy dětí v předškolním věku. Jazyková výchova v mateřské škole se rozvíjí postupně, dle věku dětí. Tříleté až čtyřleté děti si osvojují základní komunikační dovednosti a krok po kroku se zdokonalují v jazyku, který používají ve školním prostředí.

Na začátku jazykové výchovy provádí paní učitelka diagnostikování řeči u každého dítěte. Svou pozornost směřuje ke zjišťování bohatosti jeho slovní zásoby, úrovni vyjadřování, plynulosti a správnosti vyslovování. Diagnostika dětské mluvy je pro učitele podkladem, podle kterého se řídí a vede jazykovou výchovu správným směrem. Jednou ze základních diagnostických metod je pozorování. Pomocí pozorování (během celého dne) lze vypožorovat, jak děti mluví v běžných situacích (při hře, s kamarády atd.). Děti, které se pomaleji adaptují na nové prostředí ve školce je nutné vést ke komunikaci, řízenému rozhovoru. Z pouhého pozorování se dá zjistit, jak jsou na tom jednotlivé děti po stránce jazykové, výslovnostní a vyjadřovacích schopnostech.

Při zjištění slovní zásoby dětí se využívá práce s kolektivem. Jak se můžeme dočíst v knize *Poznávání společnosti a rozvíjení jazyka předškolním věku*: „*Základní metodou poznání rozsahu slovní zásoby je pojmenovávání předmětů, jež může dítě bezprostředně nazírat v reálné situaci (názvy částí oděvu, částí těla, zařízení místnosti, hraček a jejich součástí, rostlin v zahradě atd.), nebo jež může sledovat na dostatečně názorném obrázku odpovídajícím zhruba životní zkušenosti dítěte. U šestiletých dětí se předpokládá i schopnost chápat abstraktní výrazy a očekává se, že pojem (a příslušné slovo) pozná dítě i podle jazykové informace (např: pozná předmět podle popisu tvaru i funkce).*“⁵² Při práci s kolektivem dětí lze posoudit, do jaké míry děti správně vyslovují jednotlivé hlásky. Je k tomu využíváno záměrně vytvořených her, ve kterých děti zkouší napodobovat různé známé zvuky (hlasy zvířat, strojů – auto, vlak). Abychom dosáhli požadovaného výsledku – správnosti tvoření hlásek, rozdělíme děti na menší skupiny. Zařazujeme hry pohybové, které jsou pro dítě nejpřirozenější. Pro ověřování výslovnosti je mnoho způsobů. Velmi často se používají soubory obrázků věcí s danou hláskou, kterou potřebujeme procvičit. „*Učitelka si například může hrát s dětmi na dvoře na venkově a jednotlivá zvířátka se postupně představí, jindy může být motivem hry stylizovaná pohádka. Této diagnostické metody používáme i pro výcvik správné výslovnosti.*“⁵³

U dětí v předškolním věku je pozornost učitele zaměřena především na slovní zásobu, kterou učitelka doplňuje a rozšiřuje úměrně k rozvoji chápání dítěte. Aby děti dokázaly s větší přesností vyjádřit danou situaci, je u nich záměrně rozvíjena slovní zásoba co se týče přídavných jmen a sloves. Dochází k tzv. procesu intelektualizace řeči – děti by měly před vstupem do základní školy umět se správně a srozumitelně vyjadřovat a volit vhodné výrazy. K rozvoji slovní zásoby patří i její prohlubování – dítě označuje jednotlivé pojmy a je si vědomé toho, že mezi výrazy existují určité vztahy.

„*Skutečnou jazykovou hrou je tzv. řetěz slov. Při této hře spolu soutěží dva jednotlivci nebo dva kolektivy. Jejich úkolem je vytvořit nové slovo na poslední slabiku*

⁵² HYTKOVÁ, H., KRČMOVÁ, M. *Poznávání společnosti a rozvíjení jazyka v předškolním věku*. Praha: 1982, s. 88

⁵³ HYTKOVÁ, H., KRČMOVÁ, M. *Poznávání společnosti a rozvíjení jazyka v předškolním věku*. Praha: 1982, s. 90

slova, jež řekl soupeř. Vznikne tak např. řada: I vana – II naše – I šedivý – II výlet – I letní atd. Skupina, která nedovede pokračovat, dostává trestný bod. Hru hrají děti za vedení učitelky, která také rozhoduje o sporných případech. Učitelka si musí být vědoma, že hranice slabiky není vždy zcela přesná (např. slabikujeme le – ta – dlo, nebo le – tad – lo?). Pro méně zkušené děti je výhodnější, když slova, na jejichž poslední slabiku se tvoří nový výraz, říká učitelka sama. Vyhne se tak těžko řešitelným případům (např. úkolu pomoci dětem najít slova (najít slovo) navazující na výraz le – tec).⁵⁴

⁵⁴ HYTKOVÁ, H., KRČMOVÁ, M. *Poznávání společnosti a rozvíjení jazyka v předškolním věku*. Praha: 1982, s. 99

II. Praktická část

8 Cíl a metodologie výzkumu

Cíl výzkumu:

První část dotazníkového šetření je zaměřena na konkrétní didaktické hry využívané v mateřských školách. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, jaké druhy didaktických her a konkrétně které didaktické hry jsou nejčastěji voleny v praxi. Všechny didaktické hry jsou zaměřené na rozvoj komunikativních kompetencí dítěte předškolního věku, a to v oblasti rozvoje percepčního vnímání, naslouchání, porozumění, výslovnosti, rozvoje vytváření pojmů, rozvoje mluvního projevu a vyjadřování. Cílem druhé části dotazníkového šetření bylo zjistit, do jaké míry využívají učitelky mateřských škol vzdělávací nabídky v praxi jako prostředku k dosažení očekávaných výstupů.

Charakteristika respondentů:

Cílovou skupinou pro dotazníkové šetření byly učitelky mateřských škol v okrese Prostějov a Olomouc, učitelky mateřských škol v Hranicích a Kobeřicích.

Metoda:

Výzkum byl proveden metodou dotazníkového šetření. V obou dotaznících byly použity otevřené otázky.

Metodický postup:

- sestavení dotazníku
- pilotáž
- úprava položek dotazníku
- vyhodnocení a závěry

9 Vyhodnocení dat

9.1 Didaktické hry zaměřené na rozvoj percepčního vnímání

Tabulky: Druhy didaktických her zaměřených na rozvoj percepčního vnímání

Tabulka č. 1

OBLAST ROZVOJE	PERCEPČNÍ VNÍMÁNÍ
druh didaktických her	obrázkové hry
využíváno	26,6 % respondentů
„mozaiky“	skládání dle nákresů, vlastní fantazie
„Hra: puzzle“	skládání obrázku z jednotlivých částí
„Hra: pexeso“	hledání dvou stejných obrázků
„Hra: hledání rozdílů na obrázku“	v čem se od sebe obrázky liší
„Hra: Co vidíš na obrázku?“	popis obrázku, situace
„Hra: Na jaký obrázek se dívám?“	učitelka popisuje jeden z trojice obrázků a děti hádají, který
„Hra: sestav mozaiku“	sestavování mozaik k tématu
„Hra: člověče, nezlob se“	společenská hra
„Hra: Co bylo na obrázku?“	popis obrázku
„Hra: popletené obrázky“	hledání předmětů, které na obrázek nepatří
„Hra: obrázkové kartičky“	děti vytváří synonyma a homonyma

Komentář:

V oblasti rozvoje percepčního vnímání je využíváno obrázkových her. Obrázkové hry ve své práci používá 26,6 % respondentů z celkového počtu dotazovaných. Nejčastěji se objevují hry typu pexeso a hledání rozdílů na obrázku.

Tabulka č. 2

OBLAST ROZVOJE	PERCEPČNÍ VNÍMÁNÍ
druh didaktických her	poznávání a pojmenovávání předmětů
využíváno	43,8 % respondentů
„Hra: najdi knoflík“	rozlišování tvaru, barvy, velikosti
„Hra: Který předmět chybí?“	děti hádají, který předmět chybí v předem vymezeném prostoru
„Hra: kimova hra“	pod šátkem jsou schované předměty – vyhrává ten, kdo si zapamatuje nejvíce předmětů
„Hra: říkej, co dělají“	pojmenovávání činností, profesí
„Hra: jel jsem na výlet a vzal jsem si“	pojmenovávání předmětů – batoh, vodu, baterku, apod.
„Hra: co, kdo dělá = kdo, co, čím“	pojmenovávání profesí
„Hra: Na co právě myslím?“	určovat předmět podle popisu
„Hra: Co se ztratilo?“	předměty jsou schované pod šátkem, jeden předmět učitelka schová
„Hra: čáp ztratil čepičku, měla barvu barvičku“	na danou barvu děti najdou předmět
„Hra: na barvy“	na určenou barvu děti přidávají předměty – př. červené – děti přidají - jablíčko
„Hra: zavazadlo“	děti postupně přidávají předměty – v kufru mám sbalené pyžamo, pyžamo + kartáček, atd.
„Hra: co můžeme dělat“	nohama – běhat, skákat, rukama – tleskat, aj.
„Hra: co se změnilo“	dítě hledá a hádá chybějící předmět v určeném prostoru
„Hra: hledání budíku“	podle tikotu dítě hledá schovaný budík
„Hra: hledej podle hmatu“	rozvoj hmatového vnímání – děti hledají předměty podle hmatu
„Hra: ano, ne“	určování předmětu podle odpovědi ano, ne
„Hra: Kdo sedí na jiném místě?“	dítě, které jde za dveře potom hádá, kdo sedí na jiném místě

Komentář:

V oblasti rozvoje percepčního vnímání je kromě obrázkových her využíváno také her směřujících k poznávání a pojmenovávání předmětů. Tento typ her s předměty je zastoupen 43,8 % respondentů, kteří jej využívají v praxi. Nejvíce se objevují hry, ve kterých děti určují předmět podle popisu.

Tabulka č. 3

OBLAST ROZVOJE	PERCEPČNÍ VNÍMÁNÍ
druh didaktických her	reprodukce básní, pohádek, rozpočítadel
využíváno	15,6 % respondentů
„Hra: malý popleta“	oprava známé pohádky
„Hra: všechno lítá, co má peří“	rytmizace říkadla + doplnění: Vrabec lítá! Pokud je výrok pravdivý, děti zvednou ruce.
„Hra: řekni to správně“	oprava chybně formulovaných vět
„Hra: co děláme celý den“	popis činností, které jsme dělali celý den
„Hra: dokonči příběh, pohádku“	učitelka vypráví známou pohádku, v určité chvíli přestane a děti dokončí
„Hra: na štafetu“	dítě recituje báseň, na pokyn učitelky pokračuje v básni další dítě
„Hra: uhodni hádanku“	řešení hádanek
„Hra: zamotaná pohádka“	děti opravují chyby ve známé pohádce a dovypráví ji správně

Komentář:

V praxi je také využíváno reprodukcí krátkých básniček, pohádek a rozpočítadel k rozvoji vnímání dětí v předškolním věku. Ke zmíněným didaktickým hrám se přiklání 15,6 % respondentů.

Tabulka č. 4

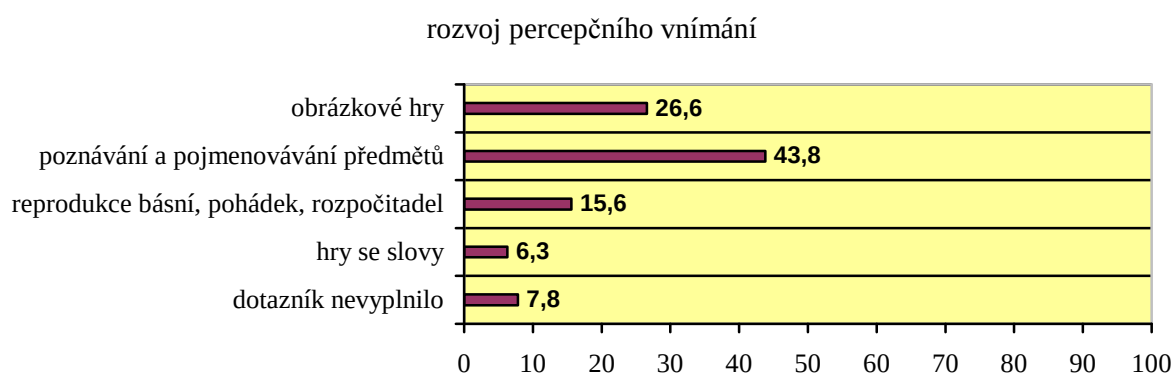
OBLAST ROZVOJE	PERCEPČNÍ VNÍMÁNÍ
druh didaktických her	hry se slovy
využíváno	6,3 % respondentů
„Hra: Co slyšíš na začátku?“	děti poznávají počáteční hlásku ve slově
„Hra: vytleskej, co říkáš“	děti rozkládají slova na slabiky
„Hra: hry se slovy“	děti vymýšlí synonyma a homonyma
„Hra: ozvěnové hry“	děti vnímají a zopakují slyšené slovo

Komentář:

V oblasti rozvoje percepčního vnímání je již v menší míře také využíváno didaktických her se slovy, které preferuje 6,3 % respondentů. Jedná se převážně o hry, které se zaměřují na písmena, slabiky, synonyma a homonyma.

Z celkového počtu respondentů jich 7,8 % dotazník nevyplnilo a neuvedlo žádnou hru, kterou by bylo možné zařadit do některé ze skupin didaktických her.

Graf: Využití didaktických her v oblasti rozvoje percepčního vnímání v procentech



Dílčí závěr:

V oblasti rozvoje percepčního vnímání jsou nejčastěji v mateřských školách využívány didaktické hry zaměřené na poznávání a pojmenovávání předmětů. Další didaktické hry volené učitelkami v mateřských školách jsou hry s obrázky a hry se slovy. Pro rozvoj percepčního vnímání se také některé učitelky přiklání k reprodukci básní, pohádek a rozpočítadel.

9.2 Didaktické hry zaměřené na rozvoj naslouchání

Tabulky: Druhy didaktických her zaměřených na rozvoj naslouchání

Tabulka č. 1

OBLAST ROZVOJE	NASLOUCHÁNÍ
druh didaktických her	naslouchání a rozlišování zvuků z okolí
využíváno	37,5 % respondentů
„Hra: poznej správný zvuk“	ťukání, dupání, tleskání, apod.
„Hra: poznávání zvuků“	rozpoznávání zvuků různých předmětů se zavřenýma očima
„Hra: rozlišování zvuků“	se zavřenýma očima děti rozpoznávají zvuky – zavření dveří, klíče, apod.
„Hra: na kukačku“	dítě se zavřenýma očima hádá, kdo kuká
„Hra: tajemný zvuk“	rozpoznávání zvuků z okolí – tekoucí voda, cinkání klíči, šustění sáčkem, atd.
„Hra: zvuky živé a neživé přírody“	poslech nahrávek, určování předmětů, jevů
„Hra: na slepé detektivy“	úkolem je najít schovaný budík, naslouchat, co upadlo, poznat, kdo tě volá
„Hra: kdo špatně slyší“	poznávání různých zvuků – tleskání, dupání, atd.
„Hra: hádej, kdo jsem“	poznávání spolužáků po hlase
„Hra: uhodni píseň podle hudby“	hudební hádanky
„Hra: Ptáčku, jak zpíváš?“	poznávání zvířátek podle zvuku
„Hra: posad' se a naslouchej“	poznávání spolužáků podle hlasu
„Hra: Kdo je za dveřmi?“	poznávání spolužáků podle hlasu
„Hra: hudební hádanky“	písničky z večerníčků, pohádek
„Hra: Čím jsem uhodila?“	rozpoznávání zvuků různých předmětů
„Hra: v kruhu jsme se zatočili“	poznej svého kamaráda
„Hra: zvířátka se domlouvají“	domlouváme se jako koníčky, žabky, apod.
„Hra: koulovačka“	pohybem ruky naznačíme hod sněhovou koulí a na BOM zazpíváme tón, dítě na BOM vrací tón zpět
„Hra: Kuba řekl...“	plnění úkolů na větu: Kuba řekl,... Pokud děti neuslyší začátek této věty, nesmí úkon provést
„Hra: dělej, co říkáme“	děti podle pokynů paní učitelky vykonávají určité pohyby
„Hra: sluchové pexeso“	poznávání podle zvuku dvě dřevěné kostky

Komentář:

Do oblasti rozvoje naslouchání je možné zařadit didaktické hry, které vedou děti k naslouchání a správnému rozlišování zvuků z okolí. Daných didaktických her využívá v praxi 37,5 % respondentů. Nejčastěji se objevují hry k rozpoznání zvuku předmětů nebo hlasů spolužáků či zvířat.

Tabulka č. 2

OBLAST ROZVOJE	NASLOUCHÁNÍ
druh didaktických her	naslouchání delších pohádek a příběhů
využíváno	15,6 % respondentů
„Hra: komunitní kruh“	naslouchání, když druhý vypráví
„Hra: dokonči příběh, pohádku“	děti bez pomoci vymyslí konec
„Hra: Proč se to stalo?“	příběh se zápletkou
„Hra: vyprávění s chybou“	učitelka vypráví příběh, ve kterém dělá chyby a děti na chyby reagují zvednutím ruky
„Hra: poslech pohádek“	učitelka vypráví pohádky
„Hra: chvilka povídání“	dítě povídá ostatním o svém obrázku, který ostatní nevidí
„Hra: Proč maminka Adámka nechce?“	Učitelka čte pohádku se zápletkou a řeší zápletku pomocí otázek: Proč? Co se stalo? Z pohádky nakonec vyvodí mravní ponaučení.
„Hra: zatoulaní hrdinové = popletené pohádky“	maňásek vypráví pohádky s chybami, děti opravují a radí, kam postavy patří
„Hra: Co se stalo?“	naslouchání příběhu a odpovídání na otázky
„Hra: poslech čtených pohádek“	učitelka čte pohádky

Komentář:

K rozvoji naslouchání je řazeno i čtení a vyprávění delších pohádek či příběhů. Oblíbené jsou tzv. komunitní kruhy, kdy děti naslouchají jeden druhému. 15,6 % respondentů využívá pro rozvoj naslouchání čtení pohádek a s tím spojené hry.

Tabulka č. 3

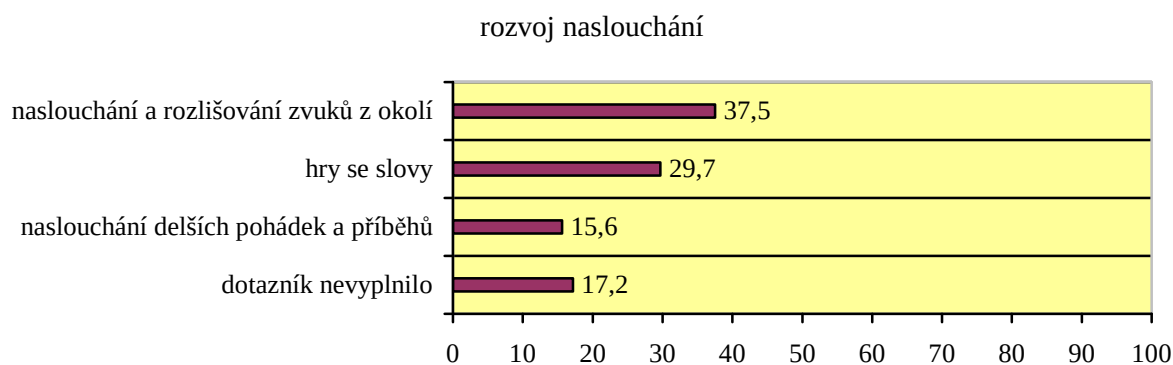
OBLAST ROZVOJE	NASLOUCHÁNÍ
druh didaktických her	hry se slovy
využíváno	29,7 % respondentů
„Hra: Co k sobě patří?“	hledání slov začínajících na písmeno K – kočka, koza, aj.
„Hra: tam, tada, dam“	opakování předešlého rytmu s užíváním těchto slabik
„Hra: na básníky“	hledání slov, která se rýmují
„Hra: na jména“	Letí ptáček letí, ptá se našich dětí: „Děti, děti, kdo tu je, kdo se na P, L, M jmenuje?“
„Hra: těžký úkol“	Jde Pepík ze školy, dnes dostal těžké úkoly, kdopak u dětí radu dá, co všechno na L, M, E začíná?
„Hra: popletený dopis“	děti opravují popletená slova v dopise – př. Na zahradě máme hrušeň plnou <u>modrých</u> hrušek.
„Hra: rozpočítávací“	hledání slabiky na začátku slova
„Hra: jede, jede vláček“	naslouchání počáteční hlásky ve slově
„Hra: vytleskávání říkadel“	počet slabik ve slově
„Hra: rozpočítadlo“	„Počítáme jedna, dvě, hádej, kdo teď vyhraje? Ten, kdo mi teď řekne v krátku, co má <u>kuchař</u> na začátku?“
„Hra: na co začíná slovo“	rozpoznávání počátečního písmena
„Hra: hry se slovy“	objevovat a rozlišovat počet slabik – tunelem projede jen ten, kdo řekne slovo na určenou hlásku
„Hra: na ozvěnu“	paní učitelka slovo vysloví, dítě zopakuje
„Hra: na papouška“	opakování slov po učitelce
„Hra: na obchod“	rozvíjení komunikace – prodavač, zákazník
„Hra: pohybové hry s rytmickým doprovodem“	udržet správný rytmus + vytleskávání
„Hra: lotto“	

Komentář:

V oblasti rozvoje naslouchání využívá 29,7 % respondentů hry se slovy – rozkládání slov na slabiky a hledání slov podle počáteční slabiky.

Z celkového počtu respondentů jich 17,2 % dotazník nevyplnilo a neuvedlo žádnou hru, kterou by bylo možné zařadit do některé ze skupin didaktických her.

Graf: Využití didaktických her v oblasti rozvoje naslouchání v procentech



Dílčí závěr:

V oblasti rozvoje naslouchání jsou nejvíce využívány didaktické hry zaměřené na naslouchání a rozlišování zvuků z okolí. Vhodné jsou také hry se slovy. Učitelky vedou děti v mateřských školách i k naslouchání delších pohádek a příběhů. U dítěte se tak rozvíjí nejen naslouchání, ale i pozornost.

9.3 Didaktické hry zaměřené na rozvoj porozumění

Tabulky: Druhy didaktických her zaměřených na rozvoj porozumění

Tabulka č. 1

OBLAST ROZVOJE	POROZUMĚNÍ
druh didaktických her	obrázkové hry
využíváno	20,3 % respondentů
„Hra: Co k sobě patří?“	párování obrázků se zvířaty – kocour / kočka, geometrické tvary
„Hra: obrázky“	děti vymýšlí k daným obrázkům slova, která se rýmují, synonyma, homonyma
„Hra: patří – nepatří“	děti vyřazují obrázky, které do řady nepatří
„Hra: najdi stejný tvar“	děti hledají stejné geometrické tvary
„Hra: Co kam patří? Co k čemu slouží?“	vytváření významových kategorií – třídění obrázků, tvarů
„Hra: najdi svou rodinu“	dítě má vytvořit ze zvířat na obrázcích rodinu – samec, samice, mládě
„Hra: Kde je moje maličké?“	kartičky s obrázky zvířat – děti správně přiřazují – slepice / kuře, kočka / kotě
„Hra: popletené obrázky“	děti hádají, co je na obrázku špatně a proč
„Hra: piktogramy“	
„Hra: obrázkové knížky“	prohlížení a „čtení“ knížek
„Hra: Co, proč a jak?“	prohlížení obrázků a zodpovídání otázek
„Hra: dida“	obrázkové příběhy

Komentář:

K rozvoji porozumění využívá v praxi 20,3 % respondentů obrázkové hry. Obvykle jsou to obrázky se zvířátky, která jsou dětem blízká.

Tabulka č. 2

OBLAST ROZVOJE	POROZUMĚNÍ
druh didaktických her	pantomima
využíváno	7,8 % respondentů
„Hra: kouzelná skříňka“	jedno dítě jde ke kouzelné skříňce, jen jako z ní něco vyndá a pantomimicky předvede
„Hra: pantomima“	předvádění zvířat, profesí – děti hádají
„Hra: Co dělám?“	princip pantomima – hádání činností – spím, jím, apod.
„Hra: na Raráška“	předvádění a napodobování různých činností, děti hádají, o co jde

Komentář:

V oblasti rozvoje porozumění mají své zastoupení i didaktické hry typu pantomima. V praxi je využívá 7,8 % respondentů z celkového počtu dotazovaných. Pantomima jsou dětem známá a pomáhají jim k učení porozumění pomocí gest.

Tabulka č. 3

OBLAST ROZVOJE	POROZUMĚNÍ
druh didaktických her	řešení situací
využíváno	7,8 % respondentů
„Hra: co by jsi dělal, kdyby..“	jsi se ztratil, byl kamarád smutný, apod.
„Hra: co by se stalo, kdyby..“	učitelka nastolí problém a děti vyjadřují řešení na základě již dříve získaných poznatků
„Hra: Kde to jsem?“	učitelka popisuje známá prostředí, děti hádají – v ZOO, v obchodě, v MŠ
„Hra: dotváření příběhů“	

Komentář:

V oblasti rozvoje porozumění využívá 7,8 % respondentů didaktické hry, které se zaměřují na situace vyžadující nějaké řešení. Děti tak zapojují fantazii a na základě již dříve získaných poznatků navrhuji možná řešení.

Tabulka č. 4

OBLAST ROZVOJE	POROZUMĚNÍ
druh didaktických her	dramatizace
využíváno	6,3 % respondentů
„Hra: dramatizace pohádek“	jednoduchý děj
„Hra: didaktické hry“	na školu, na divadlo

Komentář:

Dramatizace pohádek s jednoduchým dějem je další z možností her, které slouží k rozvoji porozumění dětí v předškolním věku. V praxi využívá dramatizaci 6,3 % respondentů.

Tabulka č. 5

OBLAST ROZVOJE	POROZUMĚNÍ
druh didaktických her	hry se slovy
využíváno	31,3 % respondentů
„Hra: tichá pošta“	porozumění slyšeného slova a předání po kruhu kamarádovi
„Hra: nahoře nebo dole“	prostorové vztahy
„Hra: Na co myslím?“	popis věci, děti hádají
„Hra: Co, jak, proč?“	rozbor přečteného textu různými otázkami směřujícími ke zjištění pochopení textu
„Hra: slovo, slovíčko, otevři se maličko“	hláskování slova
„Hra: barevná věž“	pomocí barevných kostek procvičování barev
„Hra: hry se slovy“	hledání protikladů – velký / malý, tma / světlo – tvoření vět
„Hra: Co se z čeho vyrábí?“	děti třídí předměty do skupin dle materiálu
„Hra: Co je to?“	hádaní předmětu podle charakteristických znaků
„Hra: na básníky“	děti chápou žertovný text ve verších, vymýšlejí rýmy
„Hra: Na koho myslím?“	popis známé osoby, děti hádají
„Hra: ano nebo ne“	dítě hádá známý předmět a ostatní děti mu na otázky odpovídají pouze ano nebo ne
„Hra: Co kam patří?“	správná zařazování – Je rajče zelenina?
„Hra: na mrtvána“	děti opravují chyby ve tvarech slov
„Hra: hrajeme si na vláček“	děti postupně opakují hlásku na začátku slova
„Hra: velký, menší, nejmenší“	vytváření zdvořilostí – stůl / stolek / stoleček
„Hra: dělej, co říkáme“	porozumění a správné pochopení úkolu

Komentář:

V oblasti rozvoje porozumění je nejvíce uplatňováno her se slovy. V praxi jich využívá 31,3 % respondentů. Oblíbená je hra na „tichou poštu“, kde je důležité správně slovo vyslovit, porozumět a bezchybně předat kamarádovi.

Tabulka č. 6

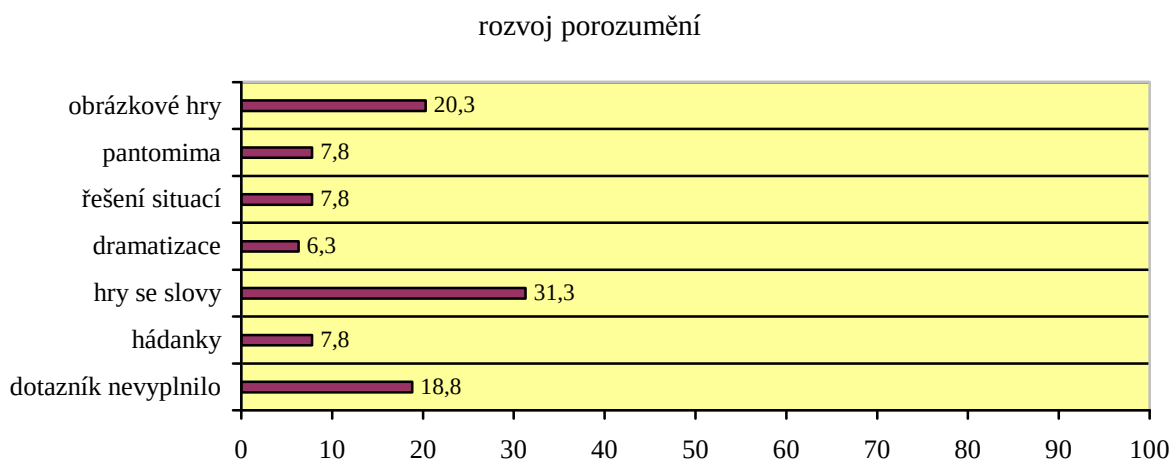
OBLAST ROZVOJE	POROZUMĚNÍ
druh didaktických her	hádanky
využíváno	7,8 % respondentů
„Hra: hádanky“	př. Má to klobouček, jednu nožičku, pěkně sedí v mechu v lesíčku.
„Hra: sluchové dózy“	rozeznávání zvuků, pojmenování
„Hra: veršované hádanky“	
„Hra: Co se změnilo?“	děti hádají, co se v místnosti změnilo

Komentář:

7,8 % respondentů zařazuje k rozvoji porozumění hádanky – jak slovní, tak sluchové, kdy děti rozeznávají různé zvuky.

Z celkového počtu respondentů jich 18,8 % dotazník nevyplnilo a neuvedlo žádnou hru, kterou by bylo možné zařadit do některé ze skupin didaktických her.

Graf: Využití didaktických her v oblasti rozvoje porozumění v procentech



Dílčí závěr:

V oblasti rozvoje porozumění používají učitelky v mateřských školách více druhů didaktických her. Nejčastěji volí hry se slovy (kam lze zařadit i jednoduché hádky) a obrázkové hry. K tomu, aby se u dětí rozvíjelo porozumění, zařazují učitelky i takové didaktické hry, vedoucí k řešení problémových situací. Vhodnou formou je i pantomima a dramatizace, kde se děti učí porozumění gestům.

9.4 Didaktické hry zaměřené na rozvoj výslovnosti

Tabulky: Druhy didaktických her zaměřených na rozvoj výslovnosti

Tabulka č. 1

OBLAST ROZVOJE	VÝSLOVNOST
druh didaktických her	hry se slovy – písmena, hlásky, slabiky, výslovnost
využíváno	37,5 % respondentů
„Hra: na robota“	učitelka jako robot rozkládá slova na slabiky – neumí to jinak – děti dělají překladatele a slovo složí
„Hra: prstová cvičení s říkankou“	to je máma, to je táta, apod.
„Hra: foukání“	děti foukají do sklenice s vodou přes brčko, do papírového míčku, apod. – připravují se tak k mluvení
„Hra: na telefonování“	děti plní příkazy
„Hra: Co slyšíš na začátku a na konci slova?“	děti poznávají začáteční a koncová písmena slov
„Hra: zpíváme písničky jako zvířátka“	na zvířecí slabiky – haf, mňau, kvak
„Hra: ozvěna“	děti doplňují slovo na slabiky: MÁ – ma, TÁ - ta
„Hra: na ozvěnu“	dítě vnímá učitelku, která říká slova rozložená na slabiky a opakuje po ní: ko – t’át – ko, kra – vi - čka
„Hra: písmenko týdne“	zvolíme si písmenko pro celý týden a děti v knížkách hledají slova začínající tím písmenem – správně vyslovujeme, stavíme písmeno ze stavebnic, apod.
„Hra: brousek pro tvůj jazýček“	soubor veršů na procvičování hlásek
„Hra: zahrajeme si na...“	děti doplní, procvičují si tak výslovnost
„Hra: zdobnělinky“	tvoření zdobnělin: les – lesík, brouk - brouček
„Hra: pějme píseň dokola“	rozvoj výslovnosti v písničkách
„Hra: co kam patří“	děti třídí slova podle počáteční hlásky – možno i s obrázky
„Hra: letí ptáček, letí“	opakování jmen, příjmení, vytleskávání
„Hra: slovní fotbal“	dítě pozná hlásku na konci slova a řekne další slovo začínající touto hláskou
„Hra: pohádkové postavy“	děti vytleskávají slova – pohádkové postavy – rozlišují počet slabik
„Hra: veršovánky na určité hlásky“	upevňování výslovnosti

Komentář:

V oblasti rozvoje výslovnosti jsou převážně využívány didaktické hry se slovy. V praxi je to 37,5 % respondentů, kteří do výuky zařazují hry s písmeny, hláskami a slabikami. Nejčastěji jsou to hry, ve kterých děti poznávají písmena na začátku a na konci slova.

Tabulka č. 2

OBLAST ROZVOJE	VÝSLOVNOST
druh didaktických her	jazykolamy, říkanky
využíváno	26,6 % respondentů
„Hra: jazykolamy“	jednoduché i složitější
„Hra: na papoušky“	učitelka správně vyslovuje slova, sousloví i věty a děti po ní opakují – procvičují tak i dynamiku hlasu
„Hra: říkanky“	
„Hra: říkadla“	
„Hra: rýmy, šprýmy“	př. Povídala pračka, práť je pro mě hračka. Petr – svetr, Hanička - kočička
„Hra: na opičky“	opakování slov, jazykolamů

Komentář:

26,6 % respondentů z celkového počtu dotazovaných zařazuje k rozvoji výslovnosti jednoduché i složitější jazykolamy, říkanky a říkadla. Nejčastěji se objevovala hra „na papoušky“, kdy se děti učí správné výslovnosti opakováním slov po paní učitelce.

Tabulka č. 3

OBLAST ROZVOJE	VÝSLOVNOST
druh didaktických her	obrázkové hry
využíváno	18,7 % respondentů
„Hra: Co vidíš na obrázku?“	děti popisují, co vidí na obrázku
„Hra: obrázky“	děti vymýšlí ke slovům na obrázcích synonyma, homonyma
„Hra: puzzle s popisem obrázku“	děti skládají z jednotlivých částí obrázků, který potom popíší
„Hra: obrázkové pexeso“	při hře děti pojmenovávají obrázky
„Hra: Kdo jsem?“	popisy obrázků
„Hra: Co dělám?“	popisy činností na obrázcích
„Hra: televizní noviny“	děti dle zadání na obrázku vymyslí „zprávu“, kterou poté oznámí s mikrofonom v „televizi“
„Hra: Kde se to prodává?“	děti si vytáhnou kartičku s obrázkem a řeknou, kde danou věc možno koupit
„Hra: na básníky“	děti hledají obrázky se slovy, která se rýmují
„Hra: profese“	děti si vylosují obrázek – popíší, čím je člověk na obrázku a co dělá

Komentář:

Obrázkové hry jsou v oblasti rozvoje výslovnosti využívány o něco méně než např. v oblasti rozvoje vnímání, i přesto však mají nezastupitelnou roli. Obrázkové hry začleňuje do rozvoje výslovnosti 18,7 % respondentů. Jedná se převážně o hry, ve kterých děti obrázků popisují – rozvíjí se tak nejen výslovnost, ale právě i zmiňované vnímání.

Tabulka č. 4

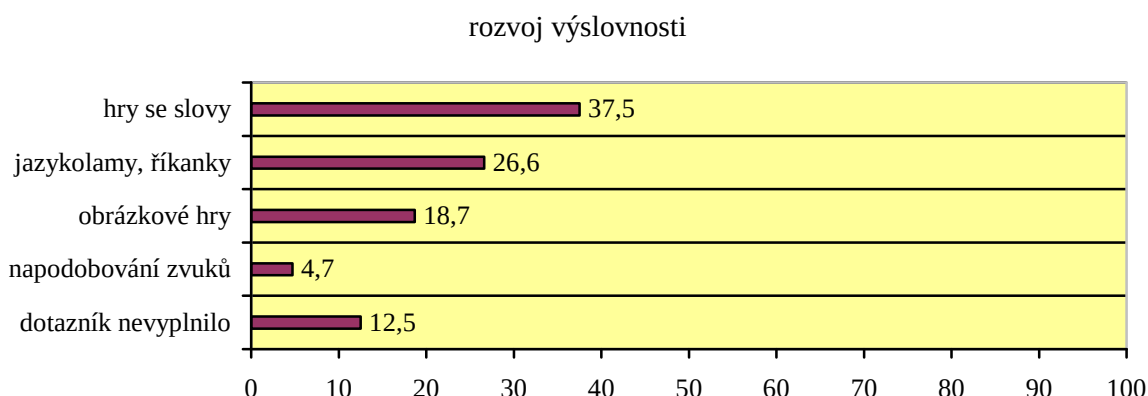
OBLAST ROZVOJE	VÝSLOVNOST
druh didaktických her	napodobování zvuků
využíváno	4,7 % respondentů
„Hra: zamotáme, zatleskáme“	jako husa zasyčíme, jako kočka zamňoukáme – napodobování zvuků zvířat
„Hra: Ptáčku, jak zpíváš?“	napodobování zvuků – hlasů ptáků na pokyn učitelky, jedno dítě je otočené zády a hádá, kdo ptáčka napodobuje

Komentář:

Do oblasti rozvoje výslovnosti začleňuje 4,7 % respondentů hry, ve kterých děti napodobují zvuky zvířat.

Z celkového počtu respondentů jich 12,5 % dotazník nevyplnilo a neuvedlo žádnou hru, kterou by bylo možné zařadit do některé ze skupin didaktických her.

Graf: Využití didaktických her v oblasti rozvoje výslovnosti v procentech



Dílčí závěr:

V oblasti rozvoje výslovnosti jsou v praxi nejčastěji využívány hry se slovy, potom jazykolamy a říkanky. Učitelky rozvíjí výslovnost tím, že jazykolam nejprve řeknou samy a děti po nich opakují. Procvičí tak nejen výslovnost, ale i dynamiku řeči. V některých mateřských školách jsou voleny obrázkové hry, kdy děti popíší, co vidí na obrázku. Objevují se také didaktické hry, ve kterých děti napodobují zvuky zvířat.

9.5 Didaktické hry zaměřené na rozvoj vytváření pojmů

Tabulky: Druhy didaktických her zaměřených na rozvoj vytváření pojmů

Tabulka č. 1

OBLAST ROZVOJE	VYTVÁŘENÍ POJMŮ
druh didaktických her	hry se slovy
využíváno	34,4 % respondentů
„Hra: slovní fotbal“	vytváření pojmů na poslední písmeno: kolotoč – čáp - princezna
„Hra: od kterého písmenka začíná slovo“	panenka – p, drak – d, apod.
„Hra: co, kdo dělá“	učení nových sloves
„Hra: hry se slovy“	děti tvoří k daným slovům synonyma a homonyma
„Hra: hra černá – bílá“	utváření protikladů
„Hra: na trpaslíky“	tvoření zdrobnělin: citrón / citróněk, slunce / sluníčko
„Hra: jaká je princezna“	učení nových přídavných jmen – pěkná, hodná, milá, apod.
„Hra: opačná slovíčka“	malý / velký, tlustý / štíhlý
„Hra: co jsem koupil“	děti skládají dlouhé věty za slov na stejné téma
„Hra: řekni to jinak“	přetváření vět: Venku prší. / Venku nesvítí sluníčko a padají trakaře.
„Hra: co k sobě patří“	pojmy nadřazené a podřazené
„Hra: hraje si celý rok“	slova, hlásky, dokreslování
„Hra: řekni tři slova, která začínají...“	slova, která začínají na B, L, K, aj.
„Hra: pexeso“	
„Hra: roční období“	děti vymýšlí činnosti, které můžeme provádět v daných ročních obdobích
„Hra: co tě napadne, když řeknu...“	děti vymýšlí nápady a zapojují fantazii
„Hra: jednotné číslo, množné číslo“	děti hledají mezi slovíčky tvary množného čísla

Komentář:

V oblasti rozvoje vytváření pojmů jsou v praxi nejvíce využívány didaktické hry se slovy, kterým dává přednost 34,4 % respondentů. Jedná se o hry zaměřené na tvoření zdrobnělin, protikladů, synonym, homonym či správného zařazení pojmů podřazených k pojmům nadřazeným.

Tabulka č. 2

OBLAST ROZVOJE	VYTVÁŘENÍ POJMŮ
druh didaktických her	zvířata a věci, které nás obklopují
využíváno	26,6 % respondentů
„Hra: nakupování“	děti jmenují potraviny, potřeby, květiny, apod.
„Hra: nákupy“	co vše můžeme nakoupit, rozvíjí se také komunikace mezi prodávacem a zákazníkem
„Hra: na ztracená zvířátka“	Zvířátka se ztratila. Žijí v lese... Která to mohou být?
„Hra: kdo, co potřebuje“	různá zaměstnání – děti říkají, co vše daný člověk potřebuje ke své profesi
„Hra: jedeme na výlet do zoologické zahrady“	děti jmenují zvířátka, která tam můžeme vidět
„Hra: Co je ze dřeva? Co je z papíru?“	stůl, židle, postel, aj. – děti správně zařazují, z čeho jsou věci vyrobené
„Hra: na zahradě“	Na zahradě sedí kočka, má velká očka, rozhlíží se kolem sebe, řekněte mi děti, co všechno vidí? – děti sedí v kroužku a každé řekne jedno slovo
„Hra: jdeme, jdeme“	Jdeme, jdeme na procházku, díváme se, díváme, říkejte, co poznáme. – děti pojmenují připravené předměty, věci v okolí, na obrázcích apod.
„Hra: obchod“	děti – „prodejci“ dostanou předměty, které si nachystají do obchodu, druhá skupina poté chodí „nakupovat“ a pojmenovává předměty, ptá se na názvy neznámých
„Hra: rok v přírodě“	děti podle obrázků vypráví, co se mění v přírodě, poznávají, o které roční období se jedná a porovnávají s aktuální situací venku
„Hra: Jaký je tvůj pokojíček?“	popisování věci v dětském pokoji
„Hra: Co všechno potřebujeme?“	např. k vaření – hrnec, vařečku, aj. k malování, ke koupání, apod.
„Hra: Co je to? Kdo je to?“	hádání věcí na základě charakteristických vlastností
„Hra: Z čeho je to vyrobeno?“	skříň, židle – ze dřeva, apod.
„Hra: Kdo bydlí v lese?“	děti jmenují zvířata – jelen, veverka, vlk, aj.
„Hra: na obchod“	učitelka navodí hru např. na rodinu – děti si rozdělí funkce a vykonávají úkoly – maminka vaří, tatínek, uklízí, babička pere, děda čte...postupně jim doma něco chybí a děti to pomáhají obstarat – není mouka – kde ji prodávají – název obchodu

Komentář:

V praxi využívá pro rozvoj vytváření nových pojmů 26,6 % respondentů didaktické hry zaměřené na zvířata a věci, které nás obklopují. Oblíbené jsou hry „na obchod“ nebo „na rodinu“, které dětem navozují reálný svět, svět dospělých.

Tabulka č. 3

OBLAST ROZVOJE	VYTVÁŘENÍ POJMŮ
druh didaktických her	obrázkové hry
využíváno	21,9 % respondentů
„Hra: čtení pohádek“	Děti zdobily (obr. stroměčku) červenými (obr. jablíček).
„Hra: co patří, nepatří pod daný pojem“	hra s obrázky – děti přiřazují ke slovům nadřazeným slova podřazená
„Hra: mluvený popis obrázků“	v lékárně, v knihovně, roční období, dny, aj.
„Hra: kartičky s obrázky“	najdi např. auto
„Hra: Který obrázek do řady nepatří?“	děti vybírají obrázek, který do řady nepatří – lžíce, nůž, kolo, vidlička
„Hra: hádanky, práce s knihou“	najdi na obrázku – např. zvířátka, dopravní prostředky
„Hra: říkej, co dělají“	popis obrázku – Pes honí kočku.
„Hra: práce s encyklopediemi“	
„Hra: Patří, nepatří a proč?“	na magnetické tabuli mají děti obrázky s charakteristickými obrázky ročních období, z kouzelného pytlíku si vytahují obrázky a přiřazují k příslušnému období se zdůvodněním
„Hra: poznej povolání“	děti poznávají podle obrázků povolání
„Hra: obrázkové karty“	děti hledají na obrázcích věci, zvířata, lidi, které si paní učitelka vymyslí
„Hra: rozhovor nad výstavkou barevného listí“	používání přídavných jmen – malý, velký, barevný, skvrnitý, apod.

Komentář:

Další formou didaktických her vhodných k rozvoji vytváření pojmů jsou obrázkové hry. V praxi jich využívá 21,9 % respondentů. Hry zahrnují nejen popis obrázků, ale i seznamování s dětskými knihami a encyklopediemi.

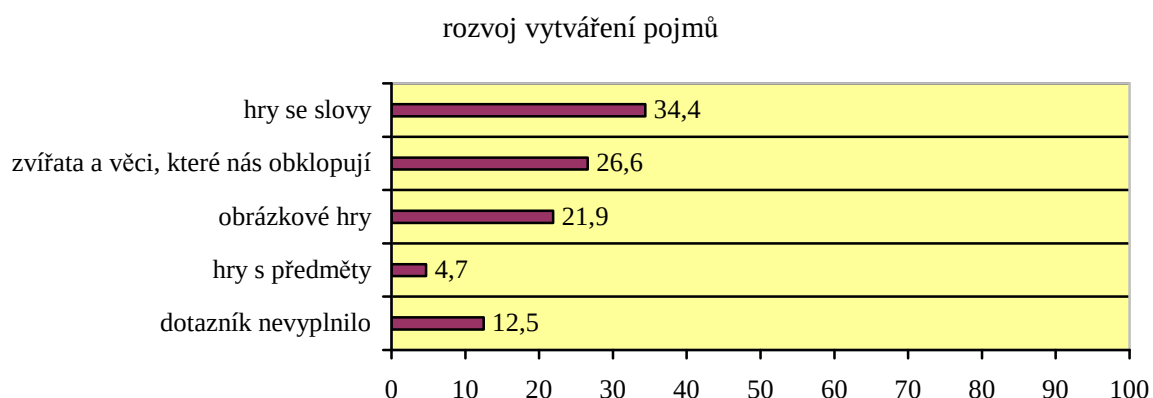
Tabulka č. 4

OBLAST ROZVOJE	VYTVÁŘENÍ POJMŮ
druh didaktických her	hry s předměty
využíváno	4,7 % respondentů
„Hra: vyber správný předmět“	učitelka popisuje předmět a děti podle popisu vyberou ten správný
„Hra: kouzelný pytlík“	děti si z pytlíku vyberou hračku a popíší ji

Komentář:

Pro rozvoj vytváření pojmů volí 4,7 % respondentů také hry s předměty, kdy se děti učí novým slovům, charakteristickým vlastnostem předmětů, vzhledu a funkci předmětu. Z celkového počtu respondentů jich 12,5 % dotazník nevyplnilo a neuvedlo žádnou hru, kterou by bylo možné zařadit do některé ze skupin didaktických her.

Graf: Využití didaktických her v oblasti rozvoje vytváření pojmů v procentech



Dílčí závěr:

V oblasti rozvoje vytváření pojmů jsou opět voleny nejvíce hry se slovy. Děti se učí tvořit nejen synonyma a homonyma, ale i nová přídavná jména, slovesa a pojmy vztahující se k určitým situacím (nákup, roční období, apod.). Učitelky hrají s dětmi i takové didaktické hry, ve kterých děti poznávají zvířata a věci, které nás obklopují. K rozvíjení vytváření pojmů jsou také využívány obrázkové hry a hry s předměty.

9.6 Didaktické hry zaměřené na rozvoj mluvního projevu

Tabulky: Druhy didaktických her zaměřených na rozvoj mluvního projevu

Tabulka č. 1

OBLAST ROZVOJE	MLUVNÍ PROJEV
druh didaktických her	vytváření situací podnětujících mluvení
využíváno	34,4 % respondentů
„Hra: na obchod“	komunikace mezi prodávčem a zákazníkem
„Hra: komunitní kruh“	povídání o tom, co jsme dnes dělali, co jste dělali v sobotu, apod.
„Hra: na televizní moderátorku“	atrapa TV, děti předpovídají do mikrofону počasí, televizní program apod.
„Hra: na pravdu“	děti vypráví příběh, pohádku, zážitek a ostatní hádají, zda je to pravda nebo ne
„Hra: hádej, na co myslím“	učitelka myslí na nějakou věc, děti jí dávají otázky – je to živé, má to peří, srst, apod.
„Hra: dopověz, co nevím“	dokončení vět: Auto jede po silnici a ... Petr plakal, protože ...
„Hra: u nás doma“	popis věcí, zážitků, prožitků, činností, které doma děláme, prožíváme
„Hra: byli jsme na výletě“	vyprávění zážitků, co vše jsme se viděli, dělali
„Hra: zvědavé otázky“	učitelka dává dětem otázky směřující k týdennímu tématu
„Hra: Jaké byly prázdniny?“	vyprávění zážitků, činností
„Hra: co by jsi dělal, kdyby...“	dokončení věty – děti vymýšlí řešení k problému
„Hra: telefonování s učitelem, kamarádem“	učitelka formuluje otázky a dítě odpovídá slovně, souvisle, samo se ptá, popisuje zážitek
„Hra: rozhovor s maňáskem“	Jak se jmenuješ? Jak se máš? Kdo je tvůj kamarád?
„Hra: na divadlo, na rozhlas, na televizi“	děti se vžívají do role moderátora, herce, apod.
„Hra: Co děláme celý den?“	popis činností, zážitků
„Hra: co by se stalo, kdyby...“	děti samostatně vyjadřují své myšlenky a zapojují fantazii

Komentář:

V oblasti rozvoje mluvního projevu využívá 34,4 % respondentů didaktické hry, které podnětují děti k mluvení. Oblíbená je hra „na obchod“, ve které se rozvíjí komunikace mezi zákazníkem a prodávčem. Druhou nejvíce používanou metodou rozvoje mluvního projevu jsou komunitní kruhy.

Tabulka č. 2

OBLAST ROZVOJE	MLUVNÍ PROJEV
druh didaktických her	hry se slovy
využíváno	20,3 % respondentů
„Hra: rozhlížím se a vidím“	vidím něco, co začíná na písmenko K – kbelík, koberec, aj.
„Hra: vymysli slovo na písmenko“	M, nebo třeba i větu: Maruška má medvídku.
„Hra: na zvědavou Aničku“	gramatická stránka řeči
„Hra: vymysli co nejvíce slovíček začínajících na...“	písmena M, L, aj.
„Hra: utvoř větu z daných slov“	auto – silnice – rychle: Auto jede rychle po silnici.
„Hra: vesele – smutně“	děti mají dvě kartičky s obrázky smajlíků – jeden se směje, druhý je smutný – děti si vylosují kartičku a vymyslí větu – buď pozitivní nebo negativní
„Hra: strč si uši do čepice“	děti vymýšlí příběh své čepice, k tomu je vhodná i pohybová hra – tanec podle hudby
„Hra: Kdo – co – čím?“	určování profesí, předmětů, souvislostí
„Hra: Co k čemu patří?“	dle námětu – les / hříbek, dům / cihla – děti tvoří věty, vypráví krátký příběh
„Hra: na hezká slovíčka“	vytváření zdvořilostí
„Hra: hledání slovních vtipů“	
„Hra: doplň, co schází“	děti doplní chybějící slovíčko do věty

Komentář:

20,3 % respondentů zařazuje k rozvoji mluvního projevu hry se slovy. Nejčastěji se objevují hry typu: „Kdo – co – čím?“, kdy děti určují profese, předměty, aj.

Tabulka č. 3

OBLAST ROZVOJE	MLUVNÍ PROJEV
druh didaktických her	obrázkové hry
využíváno	18,9 % respondentů
„Hra: co vidíš“	popis obrázku
„Hra: Jaká je to pohádka?“	děti si vylosují obrázek, poznají pohádku a vypráví ostatním
„Hra: jazyk a řeč“	na čtyřech obrázcích vždy chybí nějaký detail – děti tvoří věty typu: „Pes nemá ...“, „Psovi chybí...“
„Hra: čtení obrázkových knih“	
„Hra: uhodni, na co myslím“	z pěti obrázků si dítě vybere jeden obrázek se zvířátkem, ostatní se ptají a pomocí otázek se snaží uhodnout, o jaké zvířátko se jedná
„Hra: pohádková krabička“	krabička, ve které jsou obrázky z pohádek, děti si jeden vylosují, poznají pohádku a řeknou její obsah
„Hra: pověz něco o obrázku“	popis obrázku, co vidí
„Hra: vymysli příběh“	děti spojí tři obrázky krátkými větami a vytvoří příběh
„Hra: Co vidíš na obrázku?“	popis obrázku
„Hra: dvojice obrázků, které se rýmují“	děti hledají obrázky, jejichž slova se rýmují a utváří další rýmy
„Hra: uhádněte obrázek“	dítě popisuje, co je na obrázku a ostatní hádají

Komentář:

V oblasti rozvoje mluvního projevu jsou u 18,9 % respondentů využívány také obrázkové hry. Většinou se jedná o obrázky s pohádkami, které jsou dětem známé a mohou o nich vyprávět. Mluvní projev, ale i vnímání lze rozvíjet také popisem obrázku.

Tabulka č. 4

OBLAST ROZVOJE	MLUVNÍ PROJEV
druh didaktických her	dramatizace
využíváno	4,7 % respondentů
„Hra: naše divadlo“	děti volně improvizují s loutkami – hrají pro kamarády – např. známé pohádky
„Hra: práce s loutkou“	dramatická cvičení, básně, pohádky, říkanky
„Hra: dramatizace pohádek, zpěv písní“	

Komentář:

V praxi se 4,7 % respondentů věnuje dramatizaci známých pohádek. Děti rády pracují s loutkami a umí se dokonale vžít do pohádkové postavy. Mluvní projev se tak rozvíjí i u stydlivějších dětí, které mluví raději prostřednictvím maňásků.

Tabulka č. 5

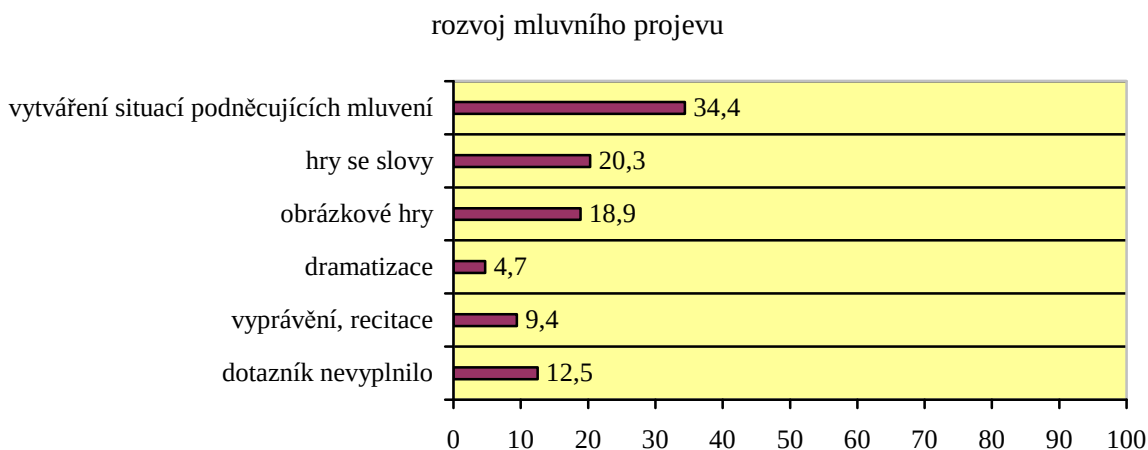
OBLAST ROZVOJE	MLUVNÍ PROJEV
druh didaktických her	vyprávění, recitace
využíváno	9,4 % respondentů
„Hra: recitace básniček“	
„Hra: dokonči příběh“	učitelka začne vyprávět, děti dále příběh rozvíjí
„Hra: vyprávěj příběh podle obrázků“	děti vymyslí příběh nebo pohádku podle obrázků
„Hra: dokonči pohádku“	děti vymyslí možnosti, jak pohádka dopadne
„Hra: na spisovatele“	dokončení příběhu na navozenou situaci

Komentář:

9,4 % respondentů využívá v oblasti rozvoje mluvního projevu vyprávění pohádek či příběhů. Oblíbené jsou také recitace básniček, které děti baví.

Z celkového počtu respondentů jich 12,5 % dotazník nevyplnilo a neuvedlo žádnou hru, kterou by bylo možné zařadit do některé ze skupin didaktických her.

Graf: Využití didaktických her v oblasti rozvoje mluvního projevu v procentech



Dílčí závěr:

V oblasti rozvoje mluvního projevu vytváří učitelky v mateřské škole situace podněcující mluvení. Děti na dané situace reagují a vžívají se do rolí. Často jsou také využívány hry se slovy a obrázkové hry. Učitelky se snaží rozvíjet mluvní projev vyprávěním, či recitací krátkých básniček. Některé učitelky uvedly, že do rozvoje mluvního projevu zařazují i dramatizaci.

9.7 Didaktické hry zaměřené na rozvoj vyjadřování

Tabulky: Druhy didaktických her zaměřených na rozvoj vyjadřování

Tabulka č. 1

OBLAST ROZVOJE	VYJADŘOVÁNÍ
druh didaktických her	vyprávění
využíváno	21,9 % respondentů
„Hra: nedokončené pohádky, příběhy bez konce“	učitelka čte nebo vypráví začátek pohádky či příběhu a děti vymyslí konec
„Hra: hádej, kdo jsem“	děti vhodně zvolenými otázkami přicházejí např. na postavu z pohádky atd.
„Hra: reprodukce příběhů a pohádek vlastními slovy“	
„Hra: vyprávění, rozhovory“	vyprávění na různá témata – oblíbené hračky, jídlo, co jsi dělal včera, apod.
„Hra: hádej, co se stane dál“	děti dovypráví příběh na daný obrázek
„Hra: komunitní kruh“	
„Hra: roční období“	učitelka se ptá dětí na dané pojmy – např. sníh – sníh padá v zimě, velikonoční vejíčko – dostávám ho na jaře
„Hra: na přání“	děti samostatně vyjadřují, co by si chtěly s ostatními dětmi hrát, co by chtěly dělat, apod.

Komentář:

K rozvoji vyjadřování volí 21,9 % respondentů didaktické hry, při kterých jsou děti vedeny k samostatnému vyjadřování, vyprávění pohádek či příběhů. Nejvíce oblíbené jsou právě „pohádky bez konce“ nebo „nedokončené příběhy“, kdy jsou děti nenásilnou formou vedeny k mluvení.

Tabulka č. 2

OBLAST ROZVOJE	VYJADŘOVÁNÍ
druh didaktických her	poznávání a pojmenování předmětů
využíváno	15,6 % respondentů
„Hra: zajíc v pytli“	hmatovou hrou děti vyjadřují pocity, tvary předmětů a jejich zařazení
„Hra: K čemu slouží předmět?“	děti říkají, k čemu daný předmět slouží – např. nůž, talíř, apod.
„Hra: Co potřebujeme?“	vyjmenovávání věcí, které potřebujeme, když jdeme na nákup, na bazén, do MŠ, apod.
„Hra: kouzelný měšec“	popis předmětu vytaženého z měšce – barva, tvar, materiál, využití
„Hra: poznej, co tu chybí, co se změnilo“	děti si prohlédnou vymezený prostor, jdou za dveře a učitelka schová nějaký předmět, děti hádají
„Hra: jaká může být“	děti odpovídají na otázku, např. „Jaká může být květina?“
„Hra: co ukrývám v krabici?“	děti vytáhnou předmět z krabice a popíší
„Hra: předměty denní potřeby“	povídání si o tom, co každý den potřebujeme, používáme
„Hra: na kidonky“	popisování předmětů charakteristickými znaky

Komentář:

V oblasti rozvoje vyjadřování využívá 15,6 % respondentů také didaktické hry, které jsou zaměřené na poznávání a pojmenovávání předmětů, jejich popis. Převážně se objevují hry, kdy si děti vytáhnou z pytle (měšce, krabice) předmět, který popíší (tvar, zařazení, charakteristické znaky).

Tabulka č. 3

OBLAST ROZVOJE	VYJADŘOVÁNÍ
druh didaktických her	pojmenování toho, co by se stalo, kdyby...
využíváno	14,1 % respondentů
„Hra: co by se stalo, kdyby...“	učitelka navozuje problémové situace a děti vymýšlí, k čemu mohou vést – např. kdyby přestalo svítit slunce
„Hra: co by jsi dělal, kdyby...“	děti samostatně vymýšlí nápady, jak danou situaci řešit – např. kdyby tě zastavil neznámý člověk

Komentář:

14,1 % respondentů uplatňuje při rozvoji vyjadřování didaktické hry typu „co by se stalo, kdyby...“ nebo „co by jsi dělal, kdyby...“ Děti tak vymýšlí nápady, formulují odpovědi a hledají řešení na problémové situace.

Tabulka č. 4

OBLAST ROZVOJE	VYJADŘOVÁNÍ
druh didaktických her	obrázkové hry
využíváno	14,1 % respondentů
„Hra: co k sobě patří“	dítě spojí vždy dva obrázky, které k sobě patří a slovně zdůvodní
„Hra: co mají předměty společného“	dítě si vybere dva předměty – jablko a banán – u předmětů určuje, co mají společného – např. je to ovoce, zdravé, apod.
„Hra: čtveřice obrázků“	děti popisují děj na obrázcích, jak jde za sebou
„Hra: co, kdo dělá“	děti popisují obrázkové karty, kde jsou děti a zvířátka v různých činnostech
„Hra: Co vidíš na obrázku?“	popis obrázku
„Hra: popletené obrázky“	děti vybírají obrázky a vyjadřují, co je správně a co špatně
„Hra: Co víš o zvířátkách?“	děti mají karty se zvířátky, o kterých vypráví vše, co ví

Komentář:

Obrázkové hry také patří k didaktickým hrám pomáhajícím rozvíjet vyjadřování u dětí. V praxi obrázkových her využívá 14,1 % respondentů. Časté jsou popisy obrázků nebo obrázkové příběhy, které děti na základě obrázkové předlohy vymyslí.

Tabulka č. 5

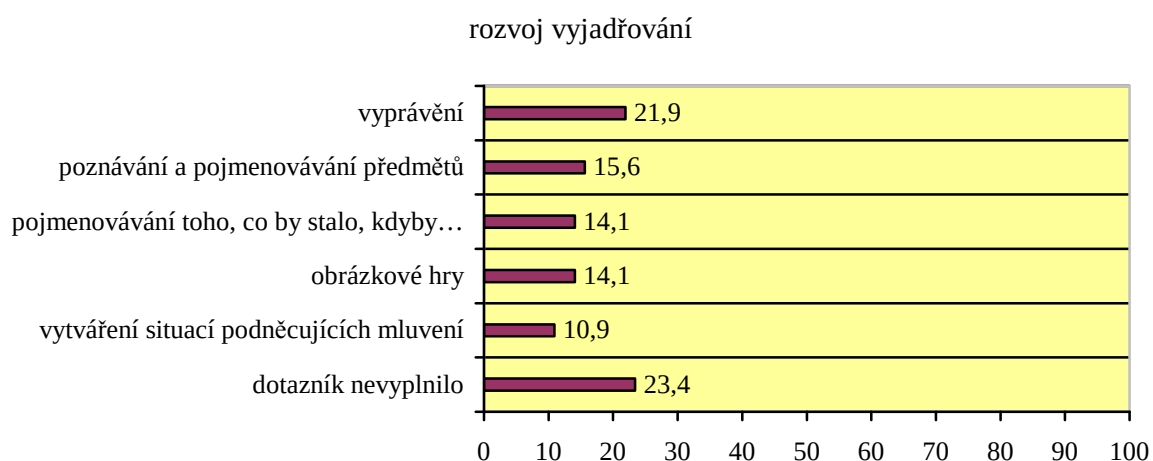
OBLAST ROZVOJE	VYJADŘOVÁNÍ
druh didaktických her	vytváření situací podněcujících mluvení
využíváno	10,9 % respondentů
„Hra: na divadlo“	dramatizace pohádek
„Hra: jedeme na nákup“	komunikace mezi prodávacem a zákazníkem, nové pojmy
„Hra: vyjádření prosby, rady, situace“	
„Hra: jedeme na výlet“	cílem je vyjadřovat se gramaticky správně, hledat správné zařazení zvířátek
„Hra: popletený dopis“	děti opravují, co je v dopise špatně
„Hra: Na co a jak se zeptáš?“	děti vyřizují vzkazy uklízečce, kuchařce, druhé učitelce
„Hra: robot“	učitelka je robot, který se řídí pokyny dětí – jdi rovně, zatoč doleva, apod.

Komentář:

Didaktické hry, které jsou zaměřené na situace podněcující děti k mluvení, jsou vhodnou formou k rozvoji vyjadřování. Tyto hry využívá 10,9 % respondentů.

Z celkového počtu respondentů jich 23,4 % dotazník nevyplnilo a neuvedlo žádnou hru, kterou by bylo možné zařadit do některé ze skupin didaktických her.

Graf: Využití didaktických her v oblasti rozvoje vyjadřování v procentech



Dílčí závěr:

V oblasti rozvoje vyjadřování je nejvíce zařazováno vyprávění, kdy děti dokončí příběh, vymyslí pohádku nebo reprodukuje příběhy a pohádky vlastními slovy. Dále jsou voleny didaktické hry zaměřené na poznávání a pojmenovávání předmětů, řešení situací. Objevují se i obrázkové hry, kdy děti obrázek popisují. Učitelky se také zaměřují na vytváření situací podněcujících děti k mluvení.

10 Využití vzdělávací nabídky jako prostředku k dosažení očekávaných výstupů

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na to, do jaké míry využívají učitelky mateřské školy vzdělávací nabídky v praxi v souladu s očekávanými výstupy.

Tabulka č.1

Očekávané výstupy	správně vyslovuje, ovládá tempo a intonaci řeči	pojmenovává většinu toho, čím je obklopeno	vyjadřuje samostatně a smysluplně své myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách
Vzdělávací nabídka			
artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti	36, 2 %		
společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, vyprávění podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle fantazie apod.)	8, 5 %	21, 3 %	26, 7 %
komentování zážitků a aktivit, vyřizování vzkazů a zpráv	8, 5 %	4, 3 %	
samostatný slovní projev na určité téma	2, 1 %	6, 4 %	33, 3 %
poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů		2, 1 %	
vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo		19, 1 %	11, 1 %
přednes, recitace, dramatizace, zpěv	23, 4 %	4, 3 %	2, 2 %
grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen			
prohlížení a „čtení“ knížek	2, 1 %	8, 5 %	
hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest	2, 1 %	4, 3 %	
činnosti a příležitosti seznamující děti se sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)			

Komentář:

U očekávaného výstupu „správně vyslovuje, ovládá tempo a intonaci řeči“ se kromě možností ze vzdělávací nabídky objevily ještě navíc u 4,3 % respondentů slovní hádanky. Z celkového počtu dotazovaných jich 12,8 % dotazník nevyplnilo.

K očekávanému výstupu „pojmenovává většinu toho, čím je obklopeno“ zařazuje 2,1 % respondentů tvoření plánu činností, návštěvy divadla, muzeí, výstavy, výlety, exkurze, popřípadě návštěvy skanzenů. 6,4 % respondentů dále uvedlo do vzdělávací nabídky popis obrázků a u 4,3 % respondentů bylo uvedeno vymýšlení hádanek. Z celkového počtu dotazovaných jich 14,9 % dotazník nevyplnilo.

K očekávanému výstupu „vyjadřuje samostatně a smysluplně své myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách“ zařazuje 8,9 % respondentů ještě navíc asociační hry. 2,2 % respondentů se zaměřuje na vyjádření citů, prožitků, vytváření pravidel a jejich respektování.

Tabulka č.2

Očekávané výstupy	umí vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčká, až druhý dokončí myšlenku, sleduje řečníka i obsah, ptá se	domluví se slovy i gesty, improvizuje	porozumí slyšenému (zachytí hlavní myšlenku příběhu, sleduje děj, který zopakuje ve správných větách)
Vzdělávací nabídka			
artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti		2, 9 %	10, 3 %
společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, vyprávění podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle fantazie apod.)	46, 2 %	2, 9 %	5, 1 %
komentování zážitků a aktivit, vyřizování vzkazů a zpráv	7, 7 %		7, 7%
samostatný slovní projev na určité téma	5, 1 %		2, 6 %
poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů	5, 1 %		33, 3 %
vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo	7, 7 %		10, 3 %
přednes, recitace, dramatizace, zpěv	2, 6 %	51, 4 %	5, 1 %
grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen			
prohlížení a „čtení“ knížek			10, 3 %
hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest		22, 9 %	
činnosti a příležitosti seznamující děti se sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)			

Komentář:

K očekávanému výstupu „umí vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčká, až druhý dokončí myšlenku, sleduje řečníka i obsah, ptá se)“ jsou u 10,3 % respondentů využívány také komunitní kruhy. Z celkového počtu dotazovaných jich 15,4 % dotazník nevyplnilo.

U očekávaného výstupu „domluví se slovy i gesty, improvizuje“ uvedlo 2,9 % respondentů kromě možností vzdělávací nabídky také vytváření piktogramů. Z celkového počtu dotazovaných jich 17,1 % dotazník nevyplnilo.

U očekávaného výstupu „porozumí slyšenému (zachytí hlavní myšlenku příběhu, sleduje děj, který zopakuje ve správných větách)“ bylo využito téměř všech možností ze vzdělávací nabídky. Z celkového počtu dotazovaných jich 15,4 % dotazník nevyplnilo.

Tabulka č.3

Očekávané výstupy			
Vzdělávací nabídka	formuluje otázky, odpovídá, hodnotí slovní výkony, slovně reaguje	učí se nová slova a aktivně je používá, ptá se na slova, kterým nerozumí	naučí se z paměti krátké texty (reprodukuje říkanky, písničky, pohádky, apod.)
artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti	7, 1 %	15, 6 %	10 %
společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, vyprávění podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle fantazie apod.)	28, 6 %	11, 1 %	
komentování zážitků a aktivit, vyřizování vzkazů a zpráv	26, 2 %	2, 2 %	
samostatný slovní projev na určité téma			5 %
poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů		6, 7 %	7, 5 %
vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo	7, 1 %		7, 5 %
přednes, recitace, dramatizace, zpěv		6, 7 %	55 %
grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen			
prohlížení a „čtení“ knížek		31, 1 %	
hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest	2, 4 %		
činnosti a příležitosti seznamující děti se sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)		8, 9 %	

Komentář:

U očekávaného výstupu „formuluje otázky, odpovídá, hodnotí slovní výkony, slovně reaguje“ jsou kromě možností ze vzdělávací nabídky využívány u 4,8 % respondentů také asociační hry. 2,4 % respondentů se zaměřuje na předvádění

a popisování činností. 4,8% respondentů uvedlo, že zařazuje námětové a soutěživé hry a 2,4 % respondentů vede děti k tomu, aby uměly srozumitelně formulovat otázky, vyjádřit své potřeby, přání, názory. Z celkového počtu dotazovaných jich 14,3 % dotazník nevyplnilo.

K očekávanému výstupu „učí se nová slova a aktivně je používá, ptá se na slova, kterým nerozumí“ zařazuje 2,2 % respondentů také seznámení se s cizími slovy v příběhu a jejich vysvětlení. Z celkového počtu dotazovaných jich 15,6 % dotazník nevyplnilo.

K očekávanému výstupu „naučí se z paměti krátké texty (reprodukuje říkanky, písničky, pohádky apod.)“ jsou využívány možnosti ze vzdělávací nabídky. Z celkového počtu dotazovaných jich 15 % dotazník nevyplnilo.

Tabulka č.4

Očekávané výstupy	sleduje a vypráví příběh, pohádku	popíše situaci (skutečnou, podle obrázku)	chápe slovní vtip a humor
Vzdělávací nabídka			
artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti			43, 6 %
společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, vyprávění podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle fantazie apod.)	2, 2 %	6, 7 %	2, 6 %
komentování zážitků a aktivit, vyřizování vzkazů a zpráv		8, 9 %	
samostatný slovní projev na určité téma	13, 3 %	17, 8 %	5, 1 %
poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů	22, 2 %	2, 2 %	15, 4 %
vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo	31, 1 %	35, 6 %	2, 6 %
přednes, recitace, dramatizace, zpěv	15, 6 %		2, 6 %
grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen		2, 2 %	
prohlížení a „čtení“ knížek	2, 2 %	8, 9 %	7, 7 %
hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest			
činnosti a příležitosti seznamující děti se sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)			2, 6 %

Komentář:

U očekávaného výstupu „sleduje a vypráví příběh, pohádku“ je nejvíce využíváno vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo. Učitelky v mateřských školách také zařazují poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů a v neposlední řadě i sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů. Z celkového počtu dotazovaných jich 13,3 % dotazník nevyplnilo.

U očekávaného výstupu „popíše situaci (skutečnou, podle obrázku)“ je v praxi opět u většiny respondentů zaměřena pozornost na vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo. 2,2 % respondentů učí děti mít a hájit svůj názor, pozorovat přítomné děje vedle sebe, jejich změny a zjišťovat příčiny těchto změn. Další 2,2 % respondentů

se věnují každodenní evaluaci a děti se podílí na zápisu do třídní knihy. Z celkového počtu dotazovaných jich 13,3 % dotazník nevyplnilo.

Ke zvládnutí očekávaného výstupu „chápe slovní vtip a humor“ využívá 43,6 % respondentů, což je převážná část z celkového počtu dotazovaných, artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti. Z celkového počtu dotazovaných jich 18 % dotazník nevyplnilo.

Tabulka č.5

Očekávané výstupy	sluchově rozlišuje začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech	utvoří jednoduchý rým	pozná a vymyslí jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma
Vzdělávací nabídka			
artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti	62, 5 %	72, 8 %	73, 5 %
společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, vyprávění podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle fantazie apod.)			
komentování zážitků a aktivit, vyřizování vzkazů a zpráv			
samostatný slovní projev na určité téma		3 %	
poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů			
vyprávění toho, co dítě slyšelo nebo co shlédlo	2, 5 %	3 %	
přednes, recitace, dramatizace, zpěv		3 %	
grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen	7, 5 %		
prohlížení a „čtení“ knížek			
hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest	12, 5 %		
činnosti a příležitosti seznamující děti se sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)			

Komentář:

Ke zvládnutí očekávaného výstupu „sluchově rozlišuje začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech“ zařazuje 62,5 % respondentů artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, slovní hádanky, vokální činnosti. 12,5 % respondentů se věnuje ve své praxi hrám a činnostem zaměřeným k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest. Z celkového počtu dotazovaných jich 15 % dotazník nevyplnilo.

Pro splnění očekávaného výstupu „utvoří jednoduchý rým“ je naprostou většinou respondentů, a to 72,8 %, opět využíváno artikulačních, řečových,

sluchových a rytmických her, her se slovy, slovních hádanek, vokálních činností. Z celkového počtu dotazovaných jich 18,2 % dotazník nevyplnilo.

Artikulačních, řečových, sluchových a rytmických her, her se slovy, slovních hádanek a vokálních činností využívá 73,5 % respondentů také k plnění očekávaného výstupu „pozná a vymyslí jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma.“ Kromě možností ze vzdělávací nabídky učí děti 2,9 % respondentů, jak poznat výjimky z určitého řádu a také vědomosti týkající se odlišností a podobností věcí a jevů. Z celkového počtu dotazovaných jich 20,6 % dotazník nevyplnilo.

Shrnutí a diskuse

Pod pojem komunikativní dovednosti spadá mnoho oblastí zaměřujících se na rozvoj řeči. Jedná se o oblasti rozvoje percepčního vnímání, naslouchání, porozumění, výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu a vyjadřování. V každé oblasti rozvoje využívají učitelky mateřských škol různé druhy didaktických her vhodných k rozvoji jednotlivých oblastí. Podle výsledků dotazníkového šetření volí učitelky téměř ve všech oblastech rozvoje didaktické hry se slovy a obrázkové hry, které v daných oblastech rozvoje využívají méně či více. Nejvíce didaktických her v oblasti rozvoje percepčního vnímání je zaměřeno na poznávání a pojmenovávání předmětů, kdy se děti seznamují s předměty kolem nás a učí se je pojmenovávat. Pro rozvoj řeči je důležitá i oblast naslouchání, kterou je potřeba u dětí rozvíjet, proto se učitelky zaměřují na didaktické hry, které vedou k naslouchání a rozlišování zvuků z okolí. Didaktické hry jako je pantomima, dramatizace a různé hry směřující k řešení situací volí učitelky k rozvíjení porozumění, ale i mluvního projevu. Snaží se dětem vytvářet takové situace, které je podněcují k mluvení. Důležitá pro osvojování komunikačních schopností je znalost pojmů, proto nejsou v mateřských školách vynechány didaktické hry seznamující děti se zvířaty a věcmi, které nás obklopují. K dokonalému mluvnímu projevu patří také výslovnost, kterou učitelky u dětí rozvíjí různými jazykolamy a říkankami.

Dalším cílem bylo zjistit, do jaké míry využívají učitelky vzdělávací nabídky jako prostředku k dosažení očekávaných výstupů. Podle dotazníkového šetření většina respondentů využívá vzdělávací nabídky a ví, kterou konkrétní vzdělávací nabídku vhodně použít k tomu, aby dosáhli daného očekávaného výstupu. Z toho také vyplývá, že většina učitelek v mateřských školách pracuje podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Po vyhodnocení dotazníkového šetření bylo ale také zjištěno, že určité procento respondentů nevědělo a neuvedlo, jakou vzdělávací nabídku využívají, aby byla v souladu s očekávaným výstupem.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na hlavní činnost dítěte v předškolním věku, kterou je hra. Hře je věnována pozornost mnoha významných pedagogů a psychologů z celého světa. Uvedla jsem představitele předškolní výchovy, jako byl Jan Ámos Komenský, Fridrich Wilhelm Fröbel, Marie Montessori a Jean Piaget, kteří svými názory a myšlenkami utvořili tradice předškolní výchovy. Mým cílem bylo zabývat se didaktickou hrou, jako prostředkem pro rozvoj řeči předškoláka. Proto jsem se v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání zaměřila na jednu z podoblastí vzdělávací oblasti „Dítě a jeho psychika“, kterou je „Jazyk a řeč“. Úkolem pedagoga je rozvíjet u dětí řečové schopnosti, jazykové dovednosti a kultivovaný projev dosahováním očekávaných výstupů.

V předkládané práci jsem se zabývala hrou samotnou, její důležitostí ve vývoji osobnosti dítěte, podstatou hrové činnosti a pedagogickým významem hry. Hra je důležitá nejen pro rozvoj pohybových schopností, ale také se při hře rozvíjí řeč, slovní zásoba a komunikace mezi dětmi. Na klasifikaci her je pohlíženo z různých hledisek, ve své práci jsem vycházela z klasifikace dle pedagogického hlediska a uvedla jsem třídění her do dvou velkých skupin – hry tvořivé a hry s pravidly.

Hra je činnost dítěte, která provází celé jeho období dětství, proto jsem se zaměřila také na hru z hlediska vývojových etap, jak se hrová činnost rozvíjí a jaký má význam v období batolete a později v předškolním věku.

Cílem práce bylo se zaměřit na didaktické hry, konkrétně na didaktické hry rozvíjející řečové schopnosti dětí v oblasti rozvoje percepčního vnímání, naslouchání, porozumění, výslovnosti, utváření pojmů, mluvního projevu a vyjadřování. V oblasti rozvoje percepčního vnímání volí učitelky v praxi nejčastěji didaktické hry zaměřené na poznávání a pojmenovávání předmětů. V oblasti rozvoje naslouchání jsou v mateřských školách nejvíce využívány didaktické hry zaměřené na naslouchání a rozlišování zvuků z okolí. Učitelky volí také didaktické hry se slovy, ve kterých děti pracují s hláskami, slabikami, písmeny, apod. V oblasti rozvoje porozumění zařazují učitelky kromě didaktických her se slovy i obrázkové hry, ve kterých se vyskytují zvířata a věci dětem známá z jejich okolí. V oblasti rozvoje výslovnosti jsou v praxi nejčastěji využívány didaktické hry se slovy, ale i jazykolamy a říkanky. Učitelky

vedou děti ke zdokonalování výslovnosti tím, že jazykolam nejprve předříkají a nechají děti jej zopakovat. Didaktické hry se slovy jsou vhodné také k rozvíjení vytváření pojmů. V této oblasti se využívají i hry, kde se vyskytují zvířata a věci, které nás obklopují. Nejčastěji volenými hrami v oblasti rozvoje mluvního projevu jsou didaktické hry zaměřené na vytváření situací podněcujících mluvení. V oblasti rozvoje vyjadřování volí učitelky vyprávění, poznávání a pojmenovávání předmětů.

Dalším cílem diplomové práce bylo zjistit, do jaké míry využívají učitelky mateřských škol vzdělávací nabídky v souladu s očekávanými výstupy.

Seznam použité literatury

BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova – deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-068-5.

UHLÍŘOVÁ, J. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 59 s. ISBN 80-7290-107-9.

HOLOUŠOVÁ, D. *Jak psát diplomové a závěrečné práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1995. 80 s. ISBN 80-7067-475-X.

BĚLINOVÁ, L., MIŠURCOVÁ, V. *Z dějin předškolní výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 123 s.

HOLÉCYOVÁ, O., BERDYCHOVÁ J. *Hry v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961. 353 s.

HYTKOVÁ, H., KRČMOVÁ, M. *Poznávání společnosti a rozvíjení jazyka v předškolním věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 133 s.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*. Praha: Mladá fronta, 2004. 74 s. ISBN 80-204-1187-9.

BĚLINOVÁ, L. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 414 s. 14-398-82.

DOSTÁL, A., OPRAVILOVÁ, E. *Úvod do předškolní pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 263 s. 14-514-88.

DEISLER, H. *Každodenní problémy v mateřské škole*. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-010-3.

ŠMELOVÁ, E. *Ohlédnutí do historie předškolní výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 75 s. ISBN 978-80-244-2238-1.

BARTUŠKOVÁ, M. a kol. *Pedagogika předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969. 303 s. 16-069-69.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. 2004

KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. 184 s. ISBN 80-247-0852-3.

KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 200 s. ISBN 978-80-247-1568-1.

KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál s.r.o, 2001. 455 s. ISBN 80-7178-585-7.

CIPRO, M. *Slovník pedagogů*. Praha: Miroslav Cipro, 2001. 551 s. ISBN 80-238-6334-7.

MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha: Panorama, 1978. 353 s. 11-039-78.

KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení*. Praha: Portál s.r.o, 1997. 147 s. ISBN 80-7178-167-3.

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál s.r.o, 2004. 390 s. ISBN 80-7178-829-5.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, a.s., 2008. 211 s. ISBN 978-80-251-1829-0.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník A

(dotazníkové šetření zaměřené na didaktické hry využívané v praxi)

Příloha č. 2 Dotazník B

(dotazníkové šetření zaměřené na využití vzdělávací nabídky v souladu s očekávanými výstupy)

Příloha č. 1

Dotazníkové šetření zaměřené na didaktické hry využívané v praxi

Dotazník A

V mateřské škole využíváte tzv. **didaktický styl s nabídkou**, což je způsob uplatňovaný v předškolním vzdělávání a je založený na tom, že připravíte a nabídnete dětem vzdělávací aktivity a děti si z této nabídky individuálně a svobodně volí.

Cíl v oblasti Jazyk a řeč	Pro dosažení cíle z oblasti Jazyk a řeč využívám didaktické hry: (uveďte prosím 2 konkrétní didaktické hry a stručně popište)
rozvoj vnímání	
rozvoj naslouchání	
rozvoj porozumění	
rozvoj výslovnosti	
rozvoj vytváření pojmů	
rozvoj mluvního projevu	
rozvoj vyjadřování	

Příloha č. 2

Dotazníkové šetření zaměřené na využití vzdělávací nabídky v souladu s očekávanými výstupy

Dotazník B

Očekávané výstupy u dětí dosahují pomocí vzdělávací nabídky z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání:

Očekávané výstupy	Vzdělávací nabídka (uved'te prosím konkrétní vzdělávací nabídku z RVP PV)
správně vyslovuje, ovládá tempo a intonaci řeči	
pojmenovává většinu toho, čím je obklopeno	
vyjadřuje samostatně a smysluplně své myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách	
umí vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčká, až druhý dokončí myšlenku, sleduje řečníka i obsah, ptá se)	
domluví se slovy i gesty, improvizuje	
porozumí slyšenému (zachytí hlavní myšlenku příběhu, sleduje děj, který zopakuje ve správných větách)	

formuluje otázky, odpovídá, hodnotí slovní výkony, slovně reaguje	
učí se nová slova a aktivně je používá, ptá se na slova, kterým nerozumí	
naučí se z paměti krátké texty (reprodukuje říkanky, písničky, pohádky apod.)	
sleduje a vypráví příběh, pohádku	
popíše situaci (skutečnou, podle obrázku)	
chápe slovní vtip a humor	
sluchově rozlišuje začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech	
utvoří jednoduchý rým	
pozná a vymyslí jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma	

Anotace

Jméno a příjmení:	Hana Růžičková
Katedra:	Katedra primární pedagogiky
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Didaktická hra jako prostředek pro rozvoj řeči předškoláka
Název v angličtině:	Didactic game as means for pre – school children speech development
Anotace práce:	Cílem předkládané práce je shrnout východiska vztahující se k problematice dětské hry, a to se zaměřením na rozvoj komunikativních kompetencí dítěte předškolního věku. Východiskem jsou názory a myšlenky významných představitelů předškolní výchovy. Využití didaktických her v praxi předkládá dotazníkové šetření provedené v mateřských školách.
Klíčová slova:	Jan Ámos Komenský, Fridrich Wilhelm Fröbel, Marie Montessori, Jean Piaget, klasifikace her, didaktická hra, dotazníkové šetření
Anotace v angličtině:	The aim of this work is to make a summary of sources dealing with the problematics of children game and concentrating on development of communicative competences of pre-school children. The sources are opinions and thoughts of significant personalities of pre-school education. The usage of didactic game in practise is presented in the questionnaire made in nursery schools.

Klíčová slova v angličtině:	Jan Amos Komensky, Fridrich Wilhelm Fröbel, Marie Montessori, Jean Piaget, the classification of games, didactic game, questionnaire
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazníkové šetření zaměřené na didaktické hry využívané v praxi Příloha č. 2 – Dotazníkové šetření zaměřené na využití vzdělávací nabídky v souladu s očekávanými výstupy
Rozsah práce:	97 stran (134 337 znaků) 3 s. přílohy
Jazyk práce:	Český jazyk